Stenogrammid

X Riigikogu, VII Istungjärk, täiskogu korraline istung

Neljapäev, 08.06.2006, 10:00

Toimetatud

Riigikohtu liikme Priit Pikamäe ametivanne
1. Eelnõu üleandmine
2. Teated
3. Ülevaade kohtukorralduse, õigusemõistmise ja seaduste ühetaolise kohaldamise kohta
4. Elektroonilise side seaduse, infoühiskonna teenuse seaduse, karistusseadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku ja väärteomenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu (913 SE) teine lugemine

10:00 Riigikohtu liikme Priit Pikamäe ametivanne

10:00 Aseesimees E. Ergma
Tere hommikust, lugupeetud Riigikogu liikmed! Tere hommikust, lugupeetud külalised! Alustame Riigikogu täiskogu VII istungjärgu 17. töönädala neljapäevast istungit. Lugupeetud Riigikogu liikmed! Palun nüüd tähelepanu! Meil on meeldiv võimalus kuulata Riigikohtu liikme Priit Pikamäe ametivannet. Palun!

10:00 P. Pikamäe
Tõotan jääda ustavaks Eesti Vabariigile ja tema põhiseaduslikule korrale. Tõotan mõista õigust oma südametunnistuse järgi kooskõlas Eesti Vabariigi põhiseaduse ja seadustega. (Aplaus.)

---

1. 10:00 Eelnõu üleandmine

10:00 Aseesimees E. Ergma
Kas lugupeetud kolleegid soovivad üle anda eelnõusid ja arupärimisi? Palun, kolleeg Kadi Pärnits!

10:00 K. Pärnits
Tere hommikust, austatud Riigikogu! Sotsiaaldemokraatide nimel annan üle avaliku teenistuse seaduse muutmise seaduse eelnõu, millega me tühistame selle sätte, mille järgi võib inimese teenistussuhte lõpetada vanuse tõttu. Kui me varakevadel töölepingu seaduses selle sätte ära muutsime, siis kukkus läbi sotsiaaldemokraatide ettepanek teha selline muudatus ka avaliku teenistuse seaduses. Toona juhtis õiguskantsler sellele tähelepanu, et kui töölepingu seaduse kohaselt inimeste vanuseline diskrimineerimine lõpetatakse, siis tuleb seda teha ka avaliku teenistuse seaduses. Aitäh!

10:00 Aseesimees E. Ergma
Aitäh! Juhatuse nimel olen vastu võtnud ühe eelnõu. Riigikogu juhatus otsustab eelnõu menetlusse võtmise vastavalt kodukorraseadusele.

---

2. 10:00 Teated

10:00 Aseesimees E. Ergma

Palun tähelepanu! Põhiseaduskomisjoni esimees palub teatada, et põhiseaduskomisjoni tänane istung algab kell 13. Head kolleegid! Kohaloleku kontroll! Kohalolijaks registreerus 72 Riigikogu liiget, puudub 29.

---

3. 10:00 Ülevaade kohtukorralduse, õigusemõistmise ja seaduste ühetaolise kohaldamise kohta

10:00 Aseesimees E. Ergma

Ma tutvustan teile, kuidas esimese päevakorrapunkti menetlemine käib. Kõigepealt on Riigikohtu esimehe ettekanne, kuni 30 minutit. Riigikogu liige võib esitada ettekandjale ühe suulise küsimuse vastavalt kodukorraseaduse § 155 lõikele 4. Läbirääkimistel võivad sõna võtta üksnes fraktsioonide esindajad. Alustame ülevaadet kohtukorralduse, õigusemõistmise ja seaduste ühetaolise kohaldamise kohta. Ettekandjaks kutsun Riigikohtu esimehe Märt Raski. Palun!

10:00 M. Rask

Austatud juhataja! Lugupeetud Riigikogu liikmed! Seda ettekannet tuleb mõista kui kohtuvõimu avaliku koostöö vormi nii seadusandliku kui ka täitevvõimuga. See ettekanne teenib õigusriigi arendamise eesmärke ja rõhutan: tegemist ei ole aruandega. Kuna ülevaade peab mahtuma 30 minuti raamidesse, siis olen sunnitud lühendama Riigikogule esitatud kirjaliku ettekande mahtu, kuid püüan siiski olulise edasi anda. Ülevaates on püütud teha valik teemadest ja probleemidest, mis kohtuvõimu arvates on aktuaalsed ja vajavad lahendusi eri võimuharude koostöös. Püüan esitada ka oma ettepanekud probleemide lahendamiseks. Aastaülevaadete järjepidevuse loomiseks meenutan põgusalt eelmise aasta ettekandes tõstatatud probleeme ja tehtud ettepanekuid. On hea meel tõdeda, et paljud ettepanekud leidsid adekvaatset vastukaja ja mõnigi probleem on leidnud juba lahenduse. Nii on asutud tõlkima Euroopa Ühenduste Kohtu varasemaid lahendeid, et muuta need riigikeelsetena kättesaadavaks. On astutud tõsine samm Eesti kohtuhalduse kooskõlla viimiseks põhiseaduse XIII peatüki nõuetega, mille tõenduseks on peatselt valmiv Eesti kohtusüsteemi arengustrateegia. Kohtupraktika analüüsiga on algust tehtud: Riigikohtus töötavad analüütikud, kelle töö tulemusena peab seaduste kohaldamine muutuma kohtutes ühetaolisemaks. Kokkuvõtlikult tuleb märkida, et eelmise aasta ettekandes esitatud konkreetsetesse ettepanekutesse on suhtutud tõsiselt. Asjaolu, et Riigikohtu esimehe ettepanekud pälvivad seadusandja ja valitsuse tähelepanu, võimaldab teha järelduse, et kohtute tegevusest ülevaate esitamine on juurdunud meie riigielu praktikasse ja see on mõistlik parlamentaarne töövorm. Ettekandes on küllaltki pikalt käsitletud kohtustatistikat, kuid kirjaliku teksti uurimine statistika osas annab kindlasti suurema selguse kui arvude ja protsentide siit puldist ettelugemine. Seetõttu piirdun üksnes järelduste ja ettepanekutega. Loomulikult on statistika ettekande osa ja kui Riigikogu liikmetel tekib just nimelt kohtustatistika pinnalt küsimusi, siis saab küsimuste-vastuste korras interpreteerida. Et anda ülevaade kohtute tegevusest ning samal ajal, nagu ma ütlesin, teid, lugupeetud Riigikogu liikmed, mitte arvudega üle koormata, tuleks esiteks interpreteerida mõningaid statistilisi näitajaid, mis iseloomustavad eelkõige esimese astme kohtute tööd ja selle kaudu kogu õigusemõistmise olukorda. Teiseks, jättes kõrvale kohtute sisemist tööjaotust ning koormust iseloomustavad andmed, tuleks statistikat kasutades luua pilt sellest, millisena 2005. aasta õigusemõistmine näis tavakodanikule. Nendest kahest lähtekohast tulenevalt on eraldi analüüsitud kriminaalasjade menetlemist. Ma rõhutan, et tänu uuele kriminaalmenetluse seadustikule lahendatakse 83,3% kriminaalasjadest n-ö lihtsustatud menetlustes, mis on oluliselt vähendanud edasikaevatavate asjade arvu, mille tulemusel kriminaalasjade raskuskese on koondunud esimesse kohtuinstantsi ja väga paljud lahendid tehakse lõplikult juba esimese astme kohtulahenditena. Väärteoasjade menetlemisest väärib esiletõstmist, et teist aastat on Riigikohtu esimees sunnitud rõhutama, et väärteoasjade menetlemine vajab korrastamist. Kui võrrelda 2001. aasta väärteoasjade arvu praegusega, siis kohtusse on jõudnud 51,9% vähem väärteoasju. Kas sellest teha järeldus, et väärteoasju on üldse vähem ehk rikkumisi on vähem või on riiklik järelevalve raugenud, see on interpreteerimise küsimus. Võimalik, et enam väärteomenetlusi viiakse läbi kohtuväliselt. Tsiviilasjade menetlusest tuleb esile tõsta, et jõustunud võlaõigusseaduse muudatus tõi kohtutele tohutu suure töökoormuse ja sellest tuleneb hilisem järeldus, et selliste tõsiste muudatuste planeerimine lööb kohtutöö tegelikult sassi.

Haldusasjade menetlemise kohta tuleks öelda, et haldusvaidluste arv on kui ühiskonna baromeeter, mis näitab, kas riik on inimese või inimene riigi jaoks. Tulenevalt haldusasjade arvu vähenemisest tekib heaolutunne, et meie kodanikud on riigiga rahul. Teiselt poolt on võimalik, et on veel teisigi põhjuseid, millel ma ka hiljem peatun, kuna halduskohtumenetluse lõik on käesoleva ettekande puhul eraldi analüüsi objektiks. Eelmisel aastal peatusin ma kriminaalasjade menetlemisel, seekord haldusasjadel, järgemisel aastal loodan rääkida tsiviilasjadest. Kindlasti tuleb vaadata kohtustatistikat selle pilguga, kuidas õigusemõistmine paistab läbi kodaniku pilgu. Selleks on kaks kriteeriumi. Üks nendest on keskmine menetlusaeg ja teine kohtuotsuste tühistamise protsent. Kuigi kõigis menetlusliikides keskmine menetlusaeg lühenes, tahan rõhutada, et näiteks haldusvaidluste läbivaatamise puhul, eelkõige Tallinna Halduskohtus ja ka Tallinna Ringkonnakohtu halduskolleegiumis, ilmselt aeg, mis küünib 298 päevani, ei rahulda mitte kedagi. Seetõttu ei ole põhjust rääkida sellest, et õigusemõistmine kõigis valdkondades toimub n-ö mõistliku aja jooksul. Teine kriteerium, kas esimese astme kohtulahend jääb pärast apellatsioonkaebuse lahendamist jõusse või mitte. Siin tuleb teha lühikene järeldus. Kui ringkonnakohtus näiteks kriminaalasjadest tühistatakse 54,8% esimese astme edasikaevatud kohtulahenditest, siis on väga raske teha järeldust, et meie ühiskond suhtub esimese astme kohtulahenditesse kui tõsiselt võetavatesse kohtuotsustesse. Mingist õiguskindlusest ei saa juttugi olla, kui pool esimese astme kohtulahenditest teises astmes täielikult tühistatakse. Ei seadusandja ega kõrgem kohus saa ühelegi kohtuinstantsile ette kirjutada, milline kohtulahend tuleb tühistada või milline mitte. Ühtegi ebaseaduslikku ega põhjendamatut kohtulahendit ei saa jätta tühistamata mingi protsendi saavutamise nimel. Küll aga näitavad need protsendid, et esimese astme kohtulahendite õiguspärasuses on põhjust kahelda ning neid ei pruugi väga tõsiselt võtta. Suur tühistamisprotsent on ühelt poolt märk meie õiguskorra ebastabiilsusest ja kiirest muutumisest, kuid teiselt poolt ka märk sellest, et ühtse kohtupraktika loomise nimel peetakse kompromissitut võitlust seaduste vale kohaldamise vastu. Austatud Riigikogu! Esitan siinkohal 2005. aasta kohtustatistika analüüsist väljakasvanud ettepanekud, mis siinkõneleja arvates peaksid kaasa aitama õigusriikluse arengule. Esiteks, korraldada põhjalik kriminoloogiline uuring, millist mõju on süüdimõistetutele avaldanud lihtsustatud menetlusliikide massiline kasutamine kriminaalmenetluses, kas need menetlusliigid on kaasa aidanud uute kuritegude ennetamisele ja millist mõju on need menetlusliigid avaldanud ühiskonna õiglustundele, arusaamisele õiglasest kohtupidamisest. Teiseks, kaaluda prokurörijärelevalve laiendamise võimalusi väärteomenetluse nendele toimingutele, mis otseselt riivavad isikute põhiõigusi, eelkõige toimingud, mis on seotud vabaduse võtmisega. Kolmandaks, kehtestada seaduseelnõude ettevalmistamisel nõue, mille kohaselt peab iga eelnõu seletuskiri sisaldama analüüsi selle kohta, kuidas seaduste vastuvõtmine mõjutab kohtute töökoormust, vajaduse korral tuleb esitada muudatustega kaasnevate täiendavate vahendite prognoos. Neljandaks, kõigi seaduseelnõude seletuskirjad peaksid sisaldama reguleeritava õigusvaldkonna kohtupraktika igakülgset analüüsi, et seadusandja saaks teada, milline on olnud normistiku rakenduspraktika, mis tähendab seda, et eelnõude ettevalmistamise reeglitesse tuleks lisada kohtupraktika analüüsimise nõue. Viiendaks, kaaluda kohtuotsustele edasikaebamise korra muutmist selliselt, et oleks tagatud madalama astme kohtuotsuste ühekordne kontroll ja välistatud ilmselt põhjendamatute kaebuste mitmekordne sisuline menetlemine. Nüüd halduskohtumenetlusest, kohtulahendite mõjust. Demokraatlikus ühiskonnas peab olema isikutele, keda riigi või kohaliku omavalitsuse tegevus puudutab, tagatud takistamatu juurdepääs õigusemõistmisele haldusasjades. Eksimatult võib halduskohut pidada siseriiklikuks inimõiguste kohtuks. Õigus esitada halduskohtule kaebus riigi vastu, riigi tegevuse peale on üks olulisemaid õigusriigi tunnuseid. Eestis on selle õiguse realiseerimine mõnevõrra takistatud. Nagu eelnimetatud kohtustatistika analüüsist nähtus, on meie halduskohtus menetlusajad ühed pikemad, võrreldes teiste menetlusliikidega. Sisuliselt takistab isikutel oma seaduslike huvide ja õiguste kaitsmist halduskohtumenetluse vananenud seadustik. Kriminaal- ja tsiviilkohtumenetlus on tänapäevastatud. Halduskohtumenetlus kehtib 2000. aasta 1. jaanuarist viitelise normikoguna tsiviilkohtumenetlusele, mis k.a 1. jaanuaril kehtestatud redaktsioonis sisaldab 759 paragrahvi. Halduskohtumenetluse seadustikus on teatavasti 111 paragrahvi, mis on sisuliseks sisujuhiks tsiviilkohtumenetlusele. Tuleb mõista, et tsiviilkohtumenetluses vastanduvad menetlusosaliste erahuvid ja protsessi peamine eesmärk on õigusrahu saavutamine. Halduskohtumenetluses lahendatakse konflikti era- ja avalike huvide vahel, mistõttu on halduskohtumenetlus suunatud objektiivse tõe tuvastamisele ja eelkõige isiku õiguste kaitsele. Need kohtumenetlused on oma ideoloogialt erinevad, mistõttu paljud põhimõtted, mis toimivad tsiviilkohtumenetluses, ei ole halduskohtumenetlusse ülekantavad. Tõsi, Riigikogu menetluses

on halduskohtumenetluse seadustiku ja sellega seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõu 857. Selle vastuvõtmine mõnevõrra leevendab tekkinud olukorda, kuid ei kõrvalda põhimõttelisi vastuolusid. Ma ei soovi rääkida sellest, et kohtunikel on raske praeguses määramatuses õigust mõista. Kohtunik, advokaat ja iga teine jurist õpib seadustiku selgeks, sest see on nende töö. Kuid on küsitav, kas lihtne kodanik suudab sellises olukorras oma õigusi riigi võimaliku omavoli eest kaitsta. Võib väita, et praegune halduskohtumenetluse viiteline ja segadusi tekitav regulatsioon takistab isikuid nende seaduslike huvide kaitsel ja on vastuolus õigusriigi põhimõtetega. Kaks aastat tagasi, nähes ette halduskohtumenetluses võimalike probleemide teket seoses uue tsiviilkohtumenetluse kehtestamisega, võttis kohtute haldamise nõukoda vastu tungiva soovituse justiitsministrile: asuda halduskohtumenetluse seadustiku tervikteksti väljatöötamisele. Täna saame rõõmustada selle üle, et praegune justiitsminister on moodustamas spetsialistide töörühma selle eelnõu väljatöötamiseks. Kui töörühma kogunemiseks kulus kaks aastat, siis ei jää Riigikohtu esimehel muud võimalust kui teha Riigikogule ettepanek võtta halduskohtumenetluse seadustiku väljatöötamine parlamentaarse järelevalve alla. Optimaalne aeg selle eelnõu seadusena kehtestamiseks võiks olla 1. jaanuar 2009. Halduskohtu lahendite põgusa analüüsi tulemusel võib teha kolm põhimõttelist järeldust. Esiteks, haldusmenetluse seadus korrastas oluliselt meie seadusloomet ja halduspraktikat, kuid selle seaduse mõju on raugemas. Teiseks, eriseadustes püütakse põhjendamatult kõrvale kalduda haldusmenetluse üldistest põhimõtetest, nägemata eriseadustes ette isikutele samaväärset kaitset pakkuvat menetluskorda. Kolmandaks, halduskohtud tuvastavad korduvalt samalaadseid õigusrikkumisi riigiorganite tegevuses, mis viitab halduskohtupraktika mittetundmisele, sellega mittearvestamisele. Need on kolm väga tõsist ja sisulist teemat, mis vajavad riigihalduse arengu seisukohalt analüüsi. Veelgi üldistatumalt viitavad need järeldused tendentsile, et meie seadusloome ja halduspraktika ei ole kodanikukesksed, vaid ametkonnakesksed. Selles ei ole midagi imelikku, sest tihtipeale on seaduseelnõu väljatöötaja sama ametkond, kes hiljem hakkab selle seaduse üle järelevalvet pidama. Tark ametnik ei peagi oma elu keeruliseks tegema. Halduspraktikas on tavaliseks kujunemas stiil, mille kohaselt mõni minister, rääkimata kõrgetest haldusametnikest, on allkirjastanud kirja, milles asutakse ühes või teises küsimuses teatud seisukohale. Enamikul juhtudel ei põhine selline seisukoht seadussättel või sätete koosmõju analüüsil, vaid antakse sätetele omapoolne ametkondlik tõlgendus. Jääb ainult küsida, millise seadusega on Eesti Vabariigis antud haldusametnikele seaduste tõlgendamise õigus. Õigusriiki ei saa üles ehitada mitte seisukohtadele, vaid üksnes seadustele, mis on suunatud legitiimsete eesmärkide saavutamisele ja mis arvestavad proportsionaalselt oma piirangutes nii era- kui ka avalike huvidega. Enamik selliseid seisukohavõtte tuleneb sellest, et seadustes puudub piisav regulatsioon. Puudub regulatsioon, kuidas pidada täpses vastavuses seadustega riiklikku järelevalvet. Riiklik järelevalve on valdkond, mis kohtu poolt vaadatuna vajab kiireloomulist korrastamist. Riikliku järelevalvega tegeleb lugematu arv ametkondi ja ametnikke, alates ministritest, inspektsioonidest, ametitest, maavanematest ja lõpetades ametkonnasisese teenistusliku järelevalvega. Riiklik järelevalve laieneb kohalikele omavalitsustele. Just riikliku järelevalve pinnalt põrkuvad riigi ja kohaliku omavalitsuse huvid. Vajab lahtimõtestamist ning seadustes ühemõttelist sätestamist, mida me mõistame riikliku järelevalve üldprintsiipide ja eesmärkidena, millised on eri järelevalveliikide erisused, millised on järelevalve meetodid ja vahendid ning järelevalveosaliste õigused ja kohustused. Kuidas toimub järelevalve pinnalt tekkinud vaidluste kohtuväline lahendamine? Mille poolest erineb ministri üldjärelevalve koos sellest tuleneva poliitilise vastutusega näiteks igapäevasest liiklusjärelevalvest? On kahetsusväärne, et paljud järelevalvajad mõistavad riiklikku järelevalvet üksnes õigusena kohaldada õigusrikkumiste korral oma haldusalas väärteokaristusi. Arvan, et tulemusliku järelevalve korral tuleb karistusi kohaldada minimaalselt. Omaette küsimus on, kas järelevalvajal üldse peaks olema õigus karistusi kohaldada. Karistus ei ole järelevalve. Järelevalvevaldkonna korrastamiseks ei piisa kohtulahenditest, sest kohus ei saa asuda seadusandja rolli, mistõttu teen ettepaneku koondada riiklikku järelevalvet reguleerivad seadussätted ühte kompaktsesse seadusesse. Halduskohtumenetluse valdkonnas teen kaks ettepanekut. Võtta halduskohtumenetluse väljatöötamine parlamentaarse järelevalve alla, mis tähendab justiitsministri regulaarset selleteemalistele arupärimistele ja küsimustele vastamist parlamendis, kuni eelnõu parlamendi menetlusse jõudmiseni, ning õigus- ja põhiseaduskomisjoni pidevat eelnõu väljatöötamisega kursisolekut. Teiseks teen Riigikogule ettepaneku, et Riigikogu teeks ettepaneku Vabariigi Valitsusele algatada riikliku järelevalve seaduse eelnõu väljatöötamine. Nüüd põhiseaduslikkuse järelevalvest ja õigussüsteemi olukorrast. Peatun ühel Riigikohtu üldkogu otsusel ja ühel põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi arvamusel. Neil mõlemal

on õigusriigi arengu seisukohalt märgiline tähendus. Läinud aasta ettekandes juhtis siinkõneleja parlamendi tähelepanu sellele, et omandireformi lõpuleviimiseks on vaja seadusandlikult lahendada Saksa riigiga sõlmitud lepingute alusel Eestist lahkunud isikute varaga seonduvad õiguslikud küsimused, sest Riigikohus tunnistas 28. oktoobril 2002. aastal omandireformi aluste seaduse § 7 lõike 3 põhiseadusvastaseks. Möödunud aastate jooksul seadusandja sellekohast regulatsiooni, mis lõpetaks põhiseadusvastase olukorra, vastu ei võtnud. Riigikohtu 12. aprilli 2006. aasta otsusega tunnistati nimetatud säte kehtetuks alates 12. oktoobrist 2006, juhul kui seadusandja ise neid sätteid ei muuda. Soovimata pikemalt peatuda õigus- ja parlamendivaidluste klassikasse kuuluval n-ö ümberasunute vara teemal, tahan mõningate rõhuasetustega juhtida Riigikogu tähelepanu hoopis põhimõttelisematele küsimustele, millele viitas oma otsuses Riigikohtu üldkogu. Otsuse põhisisu on ju lihtne. Kui 12. oktoobriks 2006 seadusandja mingit uut regulatsiooni vastu ei võta või ei lükka seadusega selle küsimuse reguleerimist mõistliku aja võrra edasi, tuleb kõiki ümberasunuid kohelda võrdselt teiste omandireformi subjektidega. Julgen arvata, et võrdsuse tagamine võib osutuda võimatuks. Võimatuks just seetõttu, et palju aega on möödunud, möödunud on peaaegu kõik tähtajad ning neid ei ole võimalik ennistada. Igasuguse regulatsiooni andmata jätmine kohtuotsuses märgitud tähtajaks on samuti seadusandja otsustus, kuid siinkõneleja arvates halvim, mida parlament võiks teha. Vaadeldava kohtuasja raames tekkis väga printsipiaalne põhiseaduslik küsimus sellest, kuidas tuleks hinnata seadusandja tegevusetust, kui põhiseadusvastaseks tunnistatud norm kehtib edasi üle kolme aasta, sest seda pole kehtetuks tunnistatud. Ilmsiks tulnud põhiseadusvastast olukorda ei saa otsustamatuse tõttu kuidagi põhiseaduspäraseks lugeda, mis tähendab seda, et seadusandja ise ei täida põhiseadust. Olukorras, kus põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seadus annab Riigikohtule võimaluse tunnistada õigustloova akti andmata jätmine põhiseadusega vastuolus olevaks, tuleb küsida, mis on sellise kohtuotsuse mõte, kui kollektiivne otsustuskogu, olgu see parlament või ka volikogu, ei suuda õigustloovat akti vastu võtta. Kohtuotsus on õigusotsustus, mis kuulub vääramatult täitmisele. Otsuse täitmine tagatakse õiguslike, mitte poliitiliste vahenditega. Tuleb tõdeda, et meie õigussüsteemis need vahendid puuduvad. Kollektiivse vastutuse taandamine esinduskogu üksikliikmete õiguslikule vastutusele ei ole mõeldav. Rahvalt mandaadi saanud saadik vastutab oma tegevusetuse korral rahva, mitte õiguskaitseorganite ees. Põhiseadus sätestab parlamendi objektiivse vastutuse juhuks, kui parlament on minetanud otsustusvõime ja tema tegevusetus muutub iseenesest põhiseadusvastaseks. Asjakohased on need põhiseaduse sätted, mis reguleerivad juhtumeid, kus Riigikogu ei suuda tähtaegselt valitsust moodustada või eelarvet vastu võtta. Erakorraliste valimiste kaudu antakse kõrgeima riigivõimu kandjale võimalus valida uus Riigikogu. Kestev otsustusvõimetus, mille tagajärjel ei suuda parlament lõpetada põhiseadusvastast olukorda, ei ole õigusriigi jaoks väiksema tähendusega kui peaministrile umbusalduse avaldamine, mille puhul põhiseadus annab Vabariigi Presidendile võimaluse valitsuse ettepanekul välja kuulutada Riigikogu erakorralised valimised. Esitatud mõttekäiku tuleb mõista kui põhiseadusliku probleemi püstitust, mitte kui soovi kohtuotsusega parlament laiali saata. Probleem vajab õigussüsteemi arendamisel põhiseaduslikku lahendust. Kõige halvem lahendus oleks see, kui seadusandja võtaks Riigikohtult ära võimaluse tunnistada õigustloova akti mitteandmine põhiseadusega vastuolus olevaks. Selline lahendus iseenesest ei oleks põhiseadusega kooskõlas. Teise olulise teetähisena meie õigussüsteemi arengus tahan ära märkida mõningad aspektid Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 11. mai 2006. aasta arvamusest põhiseaduse § 111 tõlgendamise kohta. Et Riigikohtu arvamuse kohaselt ei ole Eesti Pangal majandus- ja rahaliidu täieõiguslikuks liikmeks olemise tingimustes Eesti raha emiteerimise ainuõigust ega Eesti krooni emiteerimise õigust, on nüüd selge, kuid mis saab meie põhiseadusest, kui sellised tõlgendused jätkuvad, on võrdlemisi ebaselge. Probleem on nimelt selles, et õiguslikult korrektse tõlgenduse kaudu on esimest korda välja öeldud tõdemus, et põhiseaduse grammatiline säte ja selle tegelik sisu on lahku kasvanud. Ilma sügavama analüüsita võib märkida, et selliseid sätteid on põhiseaduses teisigi, mis on seoses Eesti liitumisega Euroopa Liidu ja NATO-ga muutunud või minetanud oma esialgse grammatilise sisu. Riigikohus pidas vajalikuks oma arvamuses selgitada, mida tõi Eesti põhiseadusliku korra jaoks kaasa 14. septembri 2003. aasta rahvahääletusel vastuvõetud põhiseaduse täiendamise seadus (n-ö kolmas akt). Euroopa Liiduga ühinemise rahvahääletusel kasutati põhiseaduse muutmiseks sellist mudelit, mille kohaselt põhiseaduse sätteid formaalselt ei muudetud, kuid liitumistingimustest tulenevate muudatuste kohaldamise nõue sisaldub eraldiseisvas konstitutsioonilises aktis, mis iseenesest on universaalne ja suure üldistusastmega põhiseaduse tõlgendamise meetod. Lihtsamalt öeldes tuleb põhiseaduse teksti nüüd ja tulevikus alati lugeda koos täiendamise seadusega ja

põhiseaduse tekstist kohaldatakse seda osa, mis ei ole vastuolus liitumistingimustega. Kolmanda akti vastuvõtmisega muutus Euroopa Liidu õigus üheks põhiseaduse tõlgendamise ja rakendamise aluseks. Sisuliselt tähendab see põhiseaduse olulist ja läbivat muutmist osas, mis ei vasta Euroopa Liidu õigusele. Põhiseaduse nende sätete toime, mis on vastuolus Euroopa Liidu õigusega, aga peatub. Selle selgitusega ei soovinud Riigikohus algatada järjekordset diskussiooni teemal, kas Eesti vajab uut põhiseadust, vaid juhtis tähelepanu tõsiasjale, kui keerukaks ja mitmekihiliseks on meie põhiseaduslik õigussüsteem kujunenud. Ilmselt on tunnetuse küsimus, millal meie põhiseaduse tekst selliste tõlgenduste kaudu kaotab oma lihtsa regulatiivse toime ja muutub õigusajalooliseks ürikuks. Kogu esitatud jutu mõte seisneb selles, et omariikliku õigussüsteemi ülesehitamine, viimistlemine ja täiustamine ei lõpe iial. Oleme astunud sammu sisukuse ja samal ajal keerukuse suunas. Eesti edu mudelisse kuulub ka kiiresti loodud õigussüsteem, mis on paljuski kokku laenatud eri riikide positiivsetest kogemustest. Käesolevas ettekandes olen korduvalt rõhutanud analüüsi vajadust, mis annaks objektiivse pildi meie seaduste toimest ja hindaks adekvaatselt õigusega reguleeritavaid sotsiaalseid suhteid. Et seadusi ühetaoliselt kohaldada, tegeleb kohtusüsteem kohtupraktika analüüsiga, ülikoolide õigusteadlased tegelevad õigusteooria ja -dogmaatika küsimustega, kuid kes tegeleb õigusdünaamika ehk seadusloome tarbeks analüüsi ja põhimõtteliste otsustuste ettevalmistamisega? Eesti õigusruum on juba täidetud seadustega ja iga seadusandlik initsiatiiv tähendab varasema regulatsiooni muutmist, mis omakorda muudab nii väljakujunenud käitumisharjumusi kui ka loob soodsa pinnase õiguskonfliktide tekkeks ja sealt tulenevalt uuteks kohtuvaidlusteks. Mida läbimõeldum ja kaalutum on seadusandja tegevus, seda vähem on ühiskonnas õiguskonflikte, mida kohus peab lahendama ja nende kohtuotsuste täitmiseks riigi sundi kasutama. Seadusloome on rangelt piiritletud õiguspoliitiliste otsustuste ahel. Otsustusvabaduse piirid seab eelkõige olemasolev õigussüsteem, mille lihvimine on oluliselt töömahukam ja täpsem tegevus kui karkassi loomine. Ilmselt on ammendamas oma võimalusi senine õigusloome meetod, kus eelnõu kooskõlastusmehhanism võtab arvesse küll ametkondlikke huve, kuid peidab samal ajal nende huvide taha riikliku arengu üldised eesmärgid ja vajadused. Tulenevalt eeltoodust esitan Riigikogule järgnevad ettepanekud. Esiteks, kaaluda põhiseadusliku vastutusmehhanismi loomist kollektiivsetele otsustuskogudele, kui õigusakti andmata jätmisega tekitatakse kestev põhiseadusvastane olukord. Teiseks, teha põhiseaduse ja õigussüsteemi arengu seisukohalt optimaalne valik õigusloome meetoditest, mis välistaksid edaspidi põhiseaduse grammatilise sätte ja selle tegeliku sisu lahknevuse. Kolmandaks, kaaluda justiitsministri valitsemisalas õigusloomekeskuse loomist, et tagada jätkuv õigussüsteemi analüüsile baseeruv kõrgekvaliteediline õiguspoliitiliste otsuste ettevalmistamine.

10:00 Aseesimees E. Ergma
Lugupeetud Riigikohtu esimees! Teie aeg on kahjuks läbi.

10:00 M. Rask
Ega midagi teha ei ole, kui on läbi, siis on läbi. Aitäh!

10:00 Aseesimees E. Ergma
Suur tänu! Teile on küsimusi. Palun, kolleeg Toomas Alatalu!

10:00 T. Alatalu
Aitäh, lugupeetud juhataja! Lugupeetud Riigikohtu esimees! Esikõnelejana tänan ma teid väga huvitava ettekande eest ja toetan mõtet, et on vaja rohkem analüüsi ja lisan juurde - vähem parteilisust. Esmaspäeval seisis seal, kus teie praegu olete, lugupeetud õiguskantsler ja ma esitasin küsimuse, mis puudutab Riigikogus kehtivat korda, kus ühe Riigikogu liikme ettepanekuid sisuliselt ignoreeritakse, neid ei panda suures saalis isegi hääletusele. Vastuses viitas ta Riigikohtu eelmisel aastal antud käsitlusele, et see olevatki õige ja seaduspärane piirang. Siit minu küsimus. Kuna te olete ise olnud Riigikogus ja teate, et Riigikogus on olnud ka inimesi, kes on n-ö üksinda, ilma erakonnata siia sisse saanud, VII Riigikogus kaks isikut, siis kas te peate säärast piirangut demokraatlikuks või parteiliseks?

10:00 M. Rask

Austatud küsija! Ma arvan, et demokraatia ülesanne on väga paljuski vähemuste kaitse, ka üksikisiku kaitse. Põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seadus annab võimaluse teatud juhtudel vaidlustada ka parlamendis vastuvõetud otsuseid just kohtu kaudu, sealhulgas teie nimetatud piiranguid. Ma arvan, et mina siit kõnepuldist ei pea seda piirangut kvalifitseerima kas parteiliseks või õiguslikuks, aga austan seda, et eri võimuharudel on teatud isekorraldusõigus oma tööküsimuste lahendamisel. Arvan, et pean olema eriti delikaatne ja eriti taktitundeline teie küsimusele ei- või jaa-vormis vastamisel, sest see on parlamendisisene töökorralduslik küsimus.

10:00 Aseesimees E. Ergma
Palun, kolleeg Trivimi Velliste!

10:00 T. Velliste
Aitäh, proua juhataja! Lugupeetud härra Riigikohtu esimees! Ka mina tahan ühineda eelküsija tänusõnadega väga huvitava ja põhjaliku ettekande eest. Aga minu küsimus puudutab õigusemõistmise sisu ja vormi vahekorda. Me kõik lähtume ju arusaamast, et õigusemõistmine peab olema ennekõike õiglane. Minu küsimus on ajendatud ühest hiljutisest Riigikohtu otsusest, mille kohaselt on Tallinnas võimalik kahjustada 700 aasta vanust esivanemate pärandit, nimelt linnamüüri. Linnamüüriga on seotud tegelikult väga oluline avalik huvi. Siin põrkuvad avalik huvi, kusjuures ma rõhutan, väga oluline avalik huvi ja ühe eraettevõtte ärihuvi. Riigikohtu lahend oli selline, et ärihuvi jäi peale, et nii võib julgesti edasi raha teenida, kuna eraomand on püha. Aga kuidas sellist vastuolu lahendada, kui tegemist on tõesti väga olulise avaliku huviga?

10:00 M. Rask
Aitäh! See on laiem teema. Kõigepealt pean ütlema, et kohus lahendab konkreetse õigusvaidluse nendes raamides ja nende tõendite pinnalt, mis kohtule on esitatud. Teisisõnu: kui te viitasite Riigikohtu lahendile, siis Riigikohtu ülesanne on lahendada vaidlus selle üle, kas kassatsioonkaebuses esitatud väited on tõesed ja veenvad või mitte. Analüüsimata konkreetset kohtuasja, tuleks kõigi kohtulahendite puhul silmas pidada, et need on tehtud konkreetses raamistikus konkreetsete tõendite, konkreetsete väidete pinnalt. Mis puudutab avaliku ja erahuvi põrkumist, siis planeeringu- ja ehitusõiguse valdkonnas on see paratamatu. See protsess on kindlasti suunatud lõpptulemusele. Kui lõpptulemus on Tallinna linnamüüri kinniehitamine, siis on see üks tulemus. Kui lõpptulemus on linnamüüri demonstreerimine, linnarahvale ja turistidele avatuks jätmine, siis on see teine tulemus. Mina ei välista avaliku huvi prevaleerimist ka selle konkreetse asja puhul, aga selleks peab olema linnavõimude selgelt defineeritud avalik huvi ja tahe. Mitte midagi ei ole imelikku, kui aastaid kestnud planeerimisprotsessi käigus saame targemaks ja tekib uusi asjaolusid. Kui tekkinud probleeme ei ole võimalik jooksva töö käigus lahendada, siis on kindlasti võimalik neid vaidlustada kohtus. See eeldab eelkõige väga selgelt defineeritud avalikku huvi ja selget tahet seda avalikku huvi ka maksma panna.

10:00 Aseesimees E. Ergma
Palun, kolleeg Urmas Reinsalu!

10:00 U. Reinsalu
Aitäh, austatud Riigikogu esimees! Austatud ettekandja! Te puudutasite kollektiivse otsustusorgani seaduste mittetäitmise probleemi ja viitasite probleemile, mis oli seotud nn ORAS-e § 7 lõike 3 lahendiga. Riigikohus on teinud 2004. aastal otsuse puutuvalt asjaõigusseaduse rakendamise seaduse mõne sätte kehtetuks tunnistamisse seoses selles sisalduva omanike piiramatu kohustusega taluda tehnorajatisi ehk liine ja trasse. Samuti andis Riigikohus tähtaja seadusandjale seadusandliku regulatsiooni väljatöötamiseks, mis tagaks kaalutlusõiguse kohaldamise vastava asjaõigusliku koormise talumiseks. Milline on teie hinnang olukorrale seoses selle kohtuotsuse mittetäitmisega? Ehk te kommenteeriksite parlamendile ka seda probleemi, millega oli seotud see Riigikohtu otsus. Mulle tundub, et parlament on selle kohtukaasuse juba unustanud. Olgugi et see puudutab paljusid inimesi, ei ole see leidnud laiemat avalikkuse tähelepanu.

10:00 M. Rask

Iseenesestmõistetavalt, härra Reinsalu, teate te, et mul on ju kõik kohtuotsused peas, eks ole, ja kui teie olete selle paberilt maha lugenud, siis mina oskan detaili täpsusega ütelda, mis ühes või teises kohtuotsuses öeldud on. Pean käesoleva ettekande raames oluliseks, et kui kohtuotsuse täitmine on edasi lükatud ja on antud seadusandjale võimalus regulatsioon välja töötada, siis ei ole mingit õiguslikku garantiimehhanismi, mis sunniks seadusandjat või ka näiteks kohalikku volikogu tähtajaks seda otsust tegema. See on võimude koostöö küsimus ja vastastikku austades, kohtuvõimu poolt parlamendi tegevust ja parlamendi poolt kohtuvõimu tegevust, oleks praegu seaduses fikseeritud kuuekuulise tähtaja jooksul kindlasti võimalik need otsustused teha. Kas see tähtaeg on mõistlik? Võimalik, et oleks tarvis pikemat tähtaega. See on juba jälle seadusandja otsustada. Aga probleem tekib just siis, kui kohus on tulenevalt asja materjalidest sunnitud tegema otsuse, et põhiseaduspärast regulatsiooni ei ole. Kohus annab parlamendile võimaluse seaduse tähtaegseks muutmiseks sellest tulenevate õiguslike järelmitega. Kui parlament ei ole võimeline seda seadust tähtajaks vastu võtma, tekitab see õigusselgusetust, mis on kindlasti üks halvemaid variante.

10:00 Aseesimees E. Ergma
Palun, kolleeg Ain Seppik!

10:00 A. Seppik
Aitäh, lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Oma ettekande 26. punktis räägite sellest, et ei ole tagatud kohtu kui institutsiooni sõltumatus täitevvõimust. Täiendate seda sellega, et kohtute praegune haldusmudel on nõukogudeaegne, säilinud endisest süsteemist ja välja on arendamata põhiseaduse XIII peatüki nõuetele vastav ühtne kohtusüsteem. Kas te võite lähemalt selgitada, mida te selle all täpselt silmas peate?

10:00 M. Rask
See on osa ettekandest, mis jäi ette kandmata, aga kirjalikult on see täiesti olemas. Loodan, et järgmisel aastal peatutakse sellel põhjalikumalt. On välja töötatud 80-leheküljeline dokument, kuidas peaks Eesti kohtuhaldus arenema. Kaldun arvama, et just kohtunikkonnal peab olema kaalukas sõna selle arengu suunamisel. Kohtute haldamise nõukoda on võtnud vastu otsuse, et järgmise aasta veebruari teisel reedel, mil toimub seadusest tulenev kohtunike täiskogu, kujundab kohtunikkond selle dokumendi kohta oma seisukohad. Samaks ajaks peaks tekkima ka ühiskonnas diskussioon selle üle, millist õigusemõistmist me soovime, kelle teenistuses õigusemõistmine peaks olema. Selliste üldfilosoofiliste probleemide lahendamise kõrval tuleb lahendada kindlasti ka need küsimused, millele hea küsija tähelepanu juhtis. Põhiseaduse XIII peatükis on kirjas, et Eestis on kohtusüsteem, aga kui me hakkame vaatama, kuidas see süsteem on üles ehitatud, siis kohtuhalduse arendamine jäi pidama sellele tasandile, kus esimese ja teise astme kohtud on justiitsministri valitsemisalas ja Riigikohus on justkui põhiseaduslik institutsioon, mis on isehaldamisel. Ega sellel mudelil nii olulist puudust ka ei ole, et sellega edasi ei saaks minna. Küll aga vajab võib-olla kaugemas perspektiivis, viie või kümne aasta mõõtmes läbimõtlemist see, kuidas kõige efektiivsemalt ja kõige õiglasemalt Eestis õigust mõista. Need olid üksikud põhimõtted, mis kirjalikus ettekandes olid välja toodud. Siinkõneleja oleks väga tänulik, kui asjatundlik ja tõsiselt võetav diskussioon kolmanda võimu arengu küsimustes tekiks ka parlamendis, ühiskonnas tervikuna. See ei ole küsimus, mis pälviks võib-olla väga laialdast avalikkuse tähelepanu, sest tegemist on siiski suhteliselt spetsiifiliste vaidlustega. Kui tuua metafoorne võrdlus, siis A. Le Coq Arenale ei lähe ju keegi kuulama kohtuniku vilepartiid, vaid minnakse mängu vaatama ja tulemust lootma. Sellest tulenevalt on kohtusüsteemi roll ühiskonnas selline, et kõige paremini töötab ta siis, kui teda üldse näha ei ole. Tark diskussioon viib asja kindlasti edasi. Aitäh selle küsimuse eest! Ma sain siiski seda teemat avada.

10:00 Aseesimees E. Ergma
Palun, kolleeg Ülle Rajasalu!

10:00 Ü. Rajasalu
Aitäh, proua eesistuja! Lugupeetud Riigikohtu esimees! Aitäh väga hea ettekande eest! Natuke murelikuks tegi mind see, et oma ettekande kümnenda punkti "Esimese astme kohtulahendi

õiguskindlus" lõpetate te lausega: "Mingist õiguskindlusest ei saa juttugi olla, kui ligi pool esimese astme kohtulahenditest teises astmes täielikult tühistatakse." Millest on see ikkagi tingitud? Kas esimese astme kohtunikud ei ole piisavalt kvalifitseeritud ja teevad oma otsused lähtuvalt sellest, et niikuinii need kaevatakse edasi, või on meie seadusi võimalik niivõrd erinevalt tõlgendada?

10:00 M. Rask
Ilmselt esineb põhjuste paljusus, on ühte, teist ja kolmandat, aga ma tahan veel kord rõhutada, et ei seadusandja ega kõrgem kohus ei saa ette kirjutada, milline peaks olema jõussejätmise või tühistamise protsent. See on pidev võitlus seaduste ühetaolise ja õige kohaldamise nimel. Sellest tulenevalt arvan ma, et mida stabiilsemaks muutub meie õigussüsteem, mida paremini kujuneb välja kohtupraktika, mida tuleb väga põhjalikult analüüsida ja õpetada, seda rutem hakkab jõudma ühiskonna teadvusse ka mõte, et esimese astme kohtulahend on väga tõsine asi. Praegu oleme olukorras, kus nii professionaalsed kohtuskäijad, ma pean silmas prokuröre ja advokaate, kui ka tavakodanikud mõtlevad selles dimensioonis, et tuleb saada kõigi kolme kohtuinstantsi lahendid kätte ja alles siis on põhjust hakata leppima sellega, et kohus on otsuse teinud. Teisisõnu: esimese astme otsus kaevatakse kindlasti edasi teise astmesse, alles siis saabub mingi õigusrahu ja mingil määral leppimine kohtulahendiga, kui on olemas Riigikohtu otsus. See on vale orientatsioon, sest see on ressursimahukas, aeganõudev ja õõnestab põhimõtteliselt väga palju õigusemõistmise autoriteeti. See on aeganõudev, aga siiski väga vajalik töö, kui me suudame just nimelt esimese astme kohtulahendite õiguskindlust suurendada.

10:00 Aseesimees E. Ergma
Palun, kolleeg Ela Tomson!

10:00 E. Tomson
Aitäh! Austatud härra Rask! Mul on väga hea meel, et te Riigikohtu esimehena viitasite ühele probleemile, mida laiem avalikkus on juba tükk aega tähele pannud. Nimelt ütlesite te, et Eesti seadused ei ole tihtipeale kodanikukesksed, vaid ametnikukesksed, ja seadussätetele annavad ametnikud tihti oma tõlgendusi. Nõnda jääb kodanik nii mõnigi kord kaotajaks. Kuidas te, härra Riigikohtu esimees, arvate, kas sellise olukorra süvenemist on võimalik pidurdada ja kuidas seda oleks võimalik teha?

10:00 M. Rask
Aitäh küsimuse eest! Ma tegin ka ettepaneku, kuidas seda oleks võimalik kui mitte vältida, siis vähemalt vähendada. Me oleme olukorras, kus riigile on pandud selge järelevalvefunktsioon väga paljudes valdkondades. Võib-olla esimene ja väga tõsiselt võetav samm astutakse peatselt. Mulle on teada, et Justiitsministeeriumis on ettevalmistamisel korrakaitseseadus, mis tegelikult ongi järelevalveseadus korrakaitsestruktuuride, korrakaitseprobleemistiku üle. Korrakaitse on üks valdkond, üks riigi funktsioon. Samal ajal hõlmab riiklik järelevalve endas ju väga palju valdkondi, alates kohalikest omavalitsustest kuni kultuurini välja. Kuidas seda järelevalvet pidada, see peaks olema seadustes väga täpselt kirja pandud, parlamendi tasandil peaks olema kokku lepitud nendes väärtustes, mida kaitstakse. Seal ei tohi mingil juhul prevaleerida ametniku või ametkonna huvi, vaid need peaksid olema kodaniku teenistuses.

10:00 Aseesimees E. Ergma
Palun, kolleeg Tõnis Kõiv!

10:00 T. Kõiv
Aitäh, proua juhataja! Lugupeetud Riigikohtu esimees! Ühinen tänusõnadega huvitava ja sisutiheda ülevaate eest! Siin on mitmeid kohti, mille kohta tahaks täpsustavalt küsida ja mida võiks täiendavalt avada, aga kodukord nõuab valiku tegemist ühe kasuks. Punkt nr 11, mainitud kohtupraktika stabiliseerimise võimalused. Siin olete välja toonud, et tuleks ringkonnakohtutele anda võimalus ilmselt põhjendamatute kaebuste lihtsustatud korras tagasilükkamiseks. Kas te olete siin mõelnud midagi analoogset Riigikohtu loakogu süsteemiga või midagi muud? Äkki saate seda täpsustada ja laiendada.

10:00 M. Rask
Teiste riikide menetlusseadustes on mitmeid n-ö loakogu variante. Põhimõte seisneb selles, et egoistlik iga hinna eest edasikaebamine ei loo uut õigushüve. Riigikohtus ei ole enam n-ö loakogu, vaid kõik kolleegiumid otsustavad kolmeliikmelises koosseisus selle valdkonna kohtuasjade menetlusse võtmise või mittevõtmise. Siin tuleb mõista, et Riigikohus vaatab läbi 20% edasikaevatud asjadest. See 1/5 on eelkõige suunatud ühtse kohtupraktika tekitamisele, pretsedentide loomisele, sügavamale analüüsile, mitte sellele, et kindlasti oleks tarvis konkreetne kohtulahend kas muuta või tühistada. Samamoodi raiskab õigusemõistmise ressursse egoistlik iga hinna eest edasikaebamine ringkonnakohtus. Rahvusvaheliselt tunnustatud tava on see, mis ühtib ka meie põhiseaduse mõttega, et vähemalt üks kord peab saama edasi kaevata. Kui menetlusseadustes luua valikuvõimalus ka ringkonnakohtutes, siis ringkonnakohtud kindlasti peaksid kas resolutsioonotsusega või mingis muus vormis andma vastuse, et edasikaebamine selles asjas ei anna uut tulemust. Selline mõttekäik. Aga loomulikult ei ole siit kõnepuldist võimalik kõiki nüansse detailideni lahti rääkida.

10:00 Aseesimees E. Ergma
Palun, kolleeg Väino Linde!

10:00 V. Linde
Aitäh, austatud eesistuja! Austatud ettekandja! Kas, arvestades praegust Eesti riigi arengustaadiumi, arvestades isikute õiguste ja vabaduste kaitset, arvestades ka meie kas või põhiseaduse enda kaitset, oleks tarvis jätkuvalt diskuteerida täiendava iseseisva konstitutsioonikohtu loomise üle või on võimalik need küsimused jätkuvalt lahendada Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi kaudu? See on tükk aega olnud diskussiooni objekt, aga praeguseks on see diskussioon nagu mõnevõrra vaikinud. Milline on Riigikohtu esimehe seisukoht?

10:00 M. Rask
See on mudeli valiku küsimus. Kui me vaatame meie kohtusüsteemi, siis selle tohutu pluss on selle lihtsus, arusaadavus. Teine suur pluss on see, et meie õigusemõistmise süsteemi puhul ei teki kunagi lahkhelisid eraldiseisva konstitutsioonikohtu, juhul kui see olemas oleks, lahendite sisu ja suunitluse ning kõrgema tavakohtu lahendite vahel. Need diskussioonid ja konfliktid, õiguskonfliktid, mis on riikides, kus on konstitutsioonikohus eraldiseisvana, on täiesti loomulikud ja tavalised. Kui tahetakse selle valdkonna eskaleerimist, siis muidugi võib ju niimoodi teha. Aga mina isiklikult olen veendunud, et sellel kohtusüsteemi mudelil, mis on põhiseaduse XIII peatükis kirja pandud, kus Riigikohus on ka põhiseaduslikkuse järelevalve kohus, on veel piisavalt arenguruumi. See annab päris häid tulemusi, kui edasi töötada selles suunas, et täiustada ja moderniseerida põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seadust. Mingi automaatne mudeli muutmine iseenesest ei anna efekti. Küll aga teame kõik, et põhiseaduse muutmise eelnõu on siinsamas parlamendi kõnepuldis lugupeetud president Meri poolt üle antud tema viimasel tööpäeval, kui ta oli teist perioodi president, ja seda on arutatud. Praegu ei näe ma vajadust selle diskussiooni taasalgatamiseks.

10:00 Aseesimees E. Ergma
Palun, kolleeg Helle Kalda!

10:01 H. Kalda
Aitäh, lugupeetud juhataja! Hea ettekandja! Mul on eriti hea meel nende väljendite üle, mida te olete toonud nii ettekandes kui ka kirjalikus tekstis, mis on 18. ja 19. punkti all. Te toote välja, et omandireformi aluste seaduse § 7 lõige 3 on põhiseadusvastane koostoimes põhiseaduse § 13 lõigetega 2 ja 14. See tähendab, et parlament on jätnud tegemata oma töö, ja te julgesite seda täna ka välja öelda. Mul on küsimus aga selle kohta, et Riigikohtus ei ole olnud mitte üks-kaks, vaid rohkem menetlusi, kus on tunnistatud, et need isikud, kes NSV Liidu ja Saksamaa lepingute alusel lahkusid, said kompensatsiooni ega ole õigustatud subjektid. Kas te kommenteeriksite, kui Riigikogu ei tee mingisuguseid otsuseid, mis siis toimub ja mis siis tulevikus tuleb?

10:01 M. Rask

Kõigepealt, Riigikohus kasutas temale seaduses antud võimalust ja lükkas selle otsuse jõustamise 12. oktoobrini edasi. Seaduse järgi on kuus kuud võimalik anda, see kuus kuud on ka maksimaalselt ära kasutatud. Oma ettekandes ma rõhutasin, et minu arvates on kõige halvem variant see, kui mitte mingit regulatsiooni vastu ei võeta. See tähendab, et tegelikult ORAS-e § 7 lõiget 3 ei ole seal justkui algusest saadik kunagi olnud. On isikud, kes oleksid pidanud tähtaegselt esitama oma avaldused, et neid subjektideks tunnistataks, on ka need, kelle huvid on riivatud sellega, et nad ei ole saanud oma eluruume erastada, on veel palju-palju muid asju. Sellest on peaaegu 15 aastat möödas. Aega ei ole võimalik tagasi kerida, see tähendab, et tuleb luua uus ja selge regulatsioon. Minu lähenemine ei käsitle üht ega teist ega kolmandat valdkonda, vaid tahan rõhutada, et ilma uue regulatsiooni loomiseta tekib tohutult palju õiguskonflikte, tekib uus segadus, mis ei ole lahendatav ainult selliselt, et iga kohaliku omavalitsuse omandireformi aluste seadust rakendav komisjon tõlgendab ise, kuidas ta seda soovib. Sellest tulenevalt tekivad loomulikult õigusvaidlused ja siis kõik kohtud hakkavad neid lahendama. See on minu silmade läbi vaadatuna järjekordne hoogtöö, mis ei pruugi õiglaselt lõppeda. Kui 15 aastat on oldud äraootaval positsioonil ja nüüd hakatakse kõiki neid kaasusi kohtutes lahendama, siis ei ole see lihtsalt ühe või teise subjekti suhtes ka õiglane.

10:01 Aseesimees E. Ergma
Palun, kolleeg Rein Randver!

10:01 R. Randver
Aitäh, lugupeetud juhataja! Austatud Riigikohtu esimees! Teie ettekandes olid mõtted, mis on ka õiged, et kohtunikud on iseseisvad ja sõltumatud ning peavad tegelema õigusemõistmisega. Kuid nad saavad seda teha siis, kui neil on teatavad abistavad tugistruktuurid kõrval, need on seotud mitmete halldusküsimustega, raamatupidamine ja kõik sellega seonduv. Teie arengustrateegia tööversioonis on sellele ka tähelepanu pööratud. Kas te natukene valgustaksite, mis suunas peaks kohtute haldussüsteem liikuma?

10:01 M. Rask
Aitäh! Kõigepealt tuleb lähtuda sellest, et Eesti riigis on suudetud luua tõhus ja tugev kohtunike palga ja sotsiaalsete tagatiste pakett. See on väga hea eeldus selleks, et me saame valida kohtunikuks parimaid juriste, ja see juba toimib. 2002. aastal võttis parlament selle vastu. Ma võin rõõmutundega öelda, et näiteks eile Riigikohtu üldkogul me arutasime ühe vabanenud ringkonnakohtu kohtuniku vakantse koha täitmist ja konkureeris seitse kohtunikku. See tähendab, et valiku tegemise võimalus vaba kohtunikukoha täitmisel on Eesti riigis täiesti olemas. Kui me oleme kohtuniku hästi kinni maksnud ja loonud head sotsiaalsed tagatised, et kohtunik saaks olla kvalifitseeritud töötaja, siis ei ole mõtet neid ressursse raisata n-ö abiteenistuse tööde peale. Teie küsimus puudutas just seda, mis suunas seal tuleb minna. Piltlikult öeldes on kohtu tegevus minu arvates nagu operatsioonituba, kus kirurg teeb lõikuse, aga tema ei pea vastutama selle eest, kuidas keskkond lõikuse tegemiseks on ette valmistatud. Me peame lahti saama sellest, et kohtunik on samal ajal sekretär, kohtukordnik, on veel tuhat funktsiooni, mida ta peab täitma - tema on otsustaja. Maailma praktika näitab, et kohtunikule valmistatakse otsustamiseks ette kõik materjalid, mida otsuse tegemiseks tarvis on, kas või kohtuotsuse projektini välja. Praegu meil seda süsteemi ei ole. Ma pean silmas eelkõige arengustrateegia arutamise kontekstis, et need kõrval- ja abiteenistused, mis on võib-olla riigile vähem kulukad, on tarvis välja arendada just selliselt, et kohtunik saaks vabalt ja sõltumatult oma otsustusi teha.

10:01 Aseesimees E. Ergma
Palun, kolleeg Helmer Jõgi!

10:01 H. Jõgi
Aitäh! Hea ettekandja, austatud Riigikohtu esimees! Tahan küsida kohtuotsuste õiguskindluse kohta, aga mitte nagu kolleeg Rajasalu, vaid kui tartlane ja regionaalsest aspektist lähtuvalt. Millest ikkagi tuleb, et põhjas muudetakse ja tühistatakse ringkonnakohtus täielikult 55% esimese astme kohtuotsuseid ja

lõunas on see protsent kõigest 4,5? Kas avaldab mõju Riigikohtu asukoht või on siin midagi muud taga? Ise ütlesite ka, et see vajab lisaanalüüsi, aga mingid mõtted teil peas on, sest kuni me analüüsime, on põhja kurikaeltel ilmselt rohkem lootust kui lõuna kurikaeltel.

10:01 M. Rask
Siin on üheseid järeldusi väga raske teha. Ma tõin need arvud välja just sellepärast, et näidata, kui erinev on ringkonnakohtute tegevus. Ilma süvaanalüüsita ei tahaks ma meelevaldseid järeldusi välja pakkuda. Tuleb vaadata, miks Tallinna Ringkonnakohtu kriminaalkolleegium on oluliselt radikaalsemalt ja karmimalt suhtunud esimese astme kohtulahenditesse, teiselt poolt võib väita, et Tartu Ringkonnakohus on võib-olla olnud leebe. Ma ei tea. Küll aga viitab see tendents sellele, et lõpuks saavad need asjad kokku ju Riigikohtu kriminaalkolleegiumis. Täna andis parlament väga olulise panuse Riigikohtu kriminaalkolleegiumi töövõime suurendamisse härra Pikamäe näol. Nii et loodame, et Riigikohtu kriminaalkolleegiumil seisab ees tõsine üldistav tegevus, et need praktikad siiski lõpuks analoogseks ja enam-vähem sarnaseks muutuksid.

10:01 Aseesimees E. Ergma
Palun, kolleeg Jaanus Tamkivi!

10:01 J. Tamkivi
Aitäh, lugupeetud istungi juhataja! Austatud Riigikohtu esimees! Teatavasti muudeti mõni aeg tagasi kohtute haldusjaotuse süsteemi. Milline on teie arvamus, kas ja kuidas on see kaasa aidanud õigusemõistmise kvaliteedi ja õigusemõistmise kättesaadavuse paranemisele?

10:01 M. Rask
Kohtute tööpiirkonna muutmise esimene eesmärk oligi just see, et muuta nii kohtute kui ka kohtunike töökoormus võrdsemaks, parandada tööjaotust asjade läbivaatamisel ja samal ajal mitte tekitada probleeme, mis võiksid mõjuda õigusemõistmise kättesaadavusele. Nende muudatuste käigus ühtegi kohtumaja ära ei kadunud, küll aga on kodanikul õigus pöörduda sellesse kohtumajja, mis on temale kõige lähemal, tema dokumendid võetakse vastu. Ma arvan, et järgmisel aastal või veidi hiljem saame teha sisulise analüüsi, kuidas tuleks edasi liikuda. Aga Riigikohtu esimehena toetasin neid muudatusi siis ja toetan ka nüüd. Kindlasti tuleb kõigi nende muudatuste puhul silmas pidada, et õigusemõistmine kui avalik teenus oleks kättesaadav kõigis Eestimaa piirkondades.

10:01 Aseesimees E. Ergma
Palun, kolleeg Helir-Valdor Seeder!

10:01 H.-V. Seeder
Aitäh! Austatud ettekandja! Mis puudutab kohtuotsuste tühistamist, siis kindlasti ei tohi me ära unustada, et põhjas liigub hulgaliselt raha, tunduvalt rohkem kui lõunas. Aga minu küsimus puudutab hoopis teist valdkonda. Nimelt on õiguskantsler väga selgelt väljendanud oma seisukohta, et Eestis ei peaks kohtunikud kuuluma erakonda. Kehtiv seadus sätestab võimaluse, et 2008. aastast saaksid kohtunikud kuuluda erakonda. Milline on teie seisukoht? Palun põhjendage! Kas see kuidagi võiks mõjutada kohtupidamist või ühiskonna suhtumist kohtusse?

10:01 M. Rask
Mis puudutab teie küsimuse esimest poolt või vihjet sellele, et põhjas on rohkem raha, siis, ausalt öeldes, peab see olema metallraha, kui pada põhja vajub. Ma ei oska seda kommenteerida. Aga kohtunike erakonda kuulumisega seoses on tarvis mõista, et ühinemisvabadus on põhiseaduslik vabadus ja seda ei pea kasutama, küll aga ei ole võib-olla mõistlik demokraatlikus ühiskonnas seda seadusega piirata. Ma arvan, et kõik kohtunikud suudavad targalt tegutseda. Mina isiklikult kujutan ette, et kuuludes erakonda võtab see inimene vastutuse kogu erakonna tegevuse eest. Teisisõnu: kuuludes erakonda ei ole võimalik ütelda, et ei teata midagi sellest, mida üks või teine erakonnakaaslane oma avalikus seisukohavõtus või teos või ka taunitavas teos tegelikult ühiskonnale välja pakub. Sellest tulenevalt ei näe ma põhiseaduslikust aspektist sellel piirangul mõtet, sest mõttelaadi ja maailmavaadet

ei saa peita. Teiselt poolt ei saa ma kindlasti asuda seisukohale, et kohtunikkond peaks kuuluma erakonda. See tekitab meie ühiskonnas kindlasti veel tuliseid diskussioone. Kindlasti selguvad nende diskussioonide käigus ka põhilised seisukohad.

10:01 Esimees T. Varek
Aitäh! Palun, kolleeg Olev Laanjärv!

10:01 O. Laanjärv
Aitäh, austatud istungi juhataja! Lugupeetud ettekandja! Te olete ise väga pikalt olnud Eesti õigusruumi karkassi rajamise juures. Tänu jumalale, et seaduseelnõude seletuskirjad ei ole enam neljasõnalised, nagu nad olid 1990. aastate alguses, et kõik on vajalik Eesti riigi arenguks. Kuid õiguskomisjoni liikmena olen ma täiesti nõus teie rasvaselt trükitud ettepanekutega, et seaduseelnõude juures, mis ei puuduta mitte ainult kohtuid, minu arvates, peaks olema analüüs selle kohta, millist koormust nad tekitavad kohtutele, võib-olla ka teistele õiguskaitseorganitele, samuti, et oleks arvestatud kohtupraktikat. Öelge, palun, kes peaks seda tagama, kas täitevvõim, seaduseelnõu esitaja või komisjoni *staff*. See on olnud küsimus päris pikka aega.

10:01 M. Rask
Nagu ettekandes mainitud, on algust tehtud kohtupraktika tõsise analüüsiga. Riigikohtus komplekteeritakse selle aasta lõpuks kolm analüütiku töökohta. Programmide, töömahu ja kõige selle kasvades on neid inimesi ilmselt veel juurde tarvis. See tähendab, et teatud valdkonna kohtupraktika analüüsitakse nii või teisiti läbi, olenemata sellest, kas seadusandja soovib seal muudatusi teha või mitte. See on vajalik juba seaduste ühetaolise kohaldamise seisukohalt. Teiseks, mingi uue regulatsiooni vastuvõtmine tähendab ikkagi varem kehtinud regulatsiooni muutmist. Seal ei tule analüüsida võib-olla mitte ainult kohtupraktikat, vaid ka halduspraktikat, kuidas see on kohaldatud, et seadusandjal oleks selge, miks see säte, mida muudetakse, ei tööta, millised on selged põhjused, miks tuleb uus seadus vastu võtta. Ma näen siin võimalust, et seadusandja ise kehtestab reegli, mille kohaselt kõik seaduseelnõude seletuskirjad peavad sisaldama vastavat analüüsipeatükki. Alati on hinnangu küsimus, kui sügav see analüüs on ja mida sellega välja tuuakse. Aga kui nõue püstitatakse, siis kindlasti aegapidi seda nõuet hakatakse ka täitma ja asi saab selgemaks. Mis puudutab seda, kes seda peaks tegema, siis kohtupraktika analüüsimisega tegeleb kohtusüsteem ise, ja mida päev edasi, seda jõudsamalt. Eri valdkondades on kindlasti võimalik luua erinevaid analüüsikeskusi või analüüsivorme. Kaldun arvama, et need eelnõud, mis tulevad valitsuselt, on võimalik ka praegu varustada selliste analüüsitulemustega, just õigusanalüüsi tulemustega. Teisisõnu: seaduseelnõu esitaja peaks hoolitsema selle eest, et uus regulatsioon ei tekiks tühjale kohale, vaid see oleks põhjendatud ja läbi mõeldud.

10:01 Esimees T. Varek
Aitäh! Palun, kolleeg Inara Luigas!

10:01 I. Luigas
Aitäh, härra juhataja! Lugupeetud ettekandja! 16. punktis puudutate te riiklikku järelevalvet ja kohalikku omavalitsust. Te leiate, et just riikliku järelevalve pinnalt põrkuvad riigi ja kohalike omavalitsuste huvid. Teada on, et kohalikele omavalitsustele on pandud väga suured kohustused väga mahukate seaduste näol. Kuid teada on ka see, et nad on pikki aastaid võidelnud oma väikeste ressursside eest. Kas te arvate, et riiklik järelevalve on ainuke võimalus, kus tulevad ilmsiks need põrkuvad huvid ja vastuolud, või peaksid kohalikud omavalitsused julgemalt riiki kohtusse andma, et siis must valgel, kohtulahendite kaudu seda alarahastatust näha?

10:01 M. Rask
Pean kõigepealt ütlema, et minu eesmärk ei ole siin ega kunagi olnud kohtuvaidluste lõkkele puhumine, et pöörduge kohtusse, sealt saab õigust. Pigem toimib ühiskond siis hästi, kui ei ole tarvis väga palju kohtus käia. Kohus on see koht, kus lahendatakse õiguskonflikt, mida kohtuväliselt ei ole suudetud lahendada. Kohalike omavalitsuste üle peetav riiklik järelevalve jaguneb väga paljudeks valdkondadeks, võtame kas või ehituse ja planeerimise valdkonna. Seal võivad huvid põrkuda. Aga kaugeltki ei taha ma

öelda, et see on ainukene koht. Olen seda meelt, et kohalikud omavalitsused võiksid olla ja ilmselt peaksid olema Eesti riigis oluliselt iseseisvamad, haldussuutlikumad ja sellest tulenevalt ka, miks mitte, kas või kohtu kaudu oma õiguste eest võitlema ja seisma. Tänane ettekanne vaatas seda aspekti ainult riikliku järelevalve aspektist. Nii et valdkondi riik *versus* kohalik omavalitsus on siin kümneid, kui mitte sadu, järelevalve on nendest ainult üks.

10:01 Esimees T. Varek
Aitäh! Palun, kolleeg Heimar Lenk!

10:01 H. Lenk
Aitäh! Lugupeetud esineja! Mul on küsimus selle nn kahel toolil istumise kohta, mis ei luba Riigikogu liikmel olla kohaliku volikogu liige. Riigikohus tuli selle otsusega välja kolm päeva enne viimaseid kohalikke valimisi ja pärast eelvalimiste lõppu. Tehes ise parajasti valimiskampaaniat, nägin rahva reageeringut. Võimatu oli inimestele selgitada, miks Riigikohus sellise otsuse tegi. Minu meelest oli see hoop Riigikohtu autoriteedile. Siit ka kaks küsimust. Esiteks, minu arvates mõjutas see otsus valimistulemusi. Kas te olete sellega nõus? Kuidas jagunesid hääled Riigikohtus ja kas te olete nõus, et see siiski ka halvas Riigikohtu autoriteeti?

10:01 M. Rask
Sellest oli selles kontekstis juttu ju päris palju. Pean kõigepealt ütlema, et ükski Riigikohtu otsus, ükski kohtuotsus ei ole ajastatud. Otsus tehakse siis, kui otsus saab valmis. Te pakute oma küsimuses ju alternatiivi, et oleks võinud selle otsuse teha kaks päeva pärast valimisi või oluliselt varem või kunagi. Arvata seda, et 19 liikmest koosnev Riigikohtu üldkogu saab teha otsuse, selle alla kirjutada ja raudkappi panna ning sealt ühtegi bitti informatsiooni välja ei imbu, on naiivne. See tähendab, et kõik otsused tehakse siis, kui on konsensus, kui otsus on allkirjastamiseks küps, siis see kirjutatakse alla ja avalikustatakse. See ei ole seotud konkreetse ajagraafikuga. Et see langes sellele ajale, on võib-olla tõesti diskussiooni koht. Kaldun arvama, et oleks olnud mõistlikum ja parem, kui me oleksime jõudnud need vaidlused lõpetada nädalapäevad varem. Mis aga puudutab seda, et see muutis valimistulemust või midagi sellist, siis tuletagem meelde õiguslikku regulatsiooni. Tegelikult oli ju oluliselt varem otsustatud, et Riigikogu liikmed volikogudesse ei kuulu, ja vaidluse all oli selle regulatsiooni muutmise seadus, mille kohta Riigikohtu üldkogu ütles, et jääb kehtima esialgne regulatsioon. Nii et siin võib-olla see orientatsioon, mida valijatele anti, ei olnud päris täpne, eeldati, et Riigikohtu lahend tuleb teistsugune. Kui mina suudaksin eeldada, et Riigikohus lahendab asja üht- või teistpidi, siis oleksin ma ei tea kes. Tegemist on 19 väga iseseisvalt mõtleva, väga sõltumatu kohtunikuga. Pean tunnistama siit kõnepuldist, et kui Eesti riigis on tõsiselt austust väärivat sõltumatuse mõõdupuud, siis Eesti riik on kohtunike osas selle tõesti saavutanud, eriti riigikohtunike osas. Nii et anda sellele kohtulahendile mingisugust kõrvalist tõlgendust valimiste kontekstis, mitte valimiste kontekstis ... Keegi ei olnud kohtule esitanud taotlust lükata see otsus ettepoole või tahapoole. Kohus neid asju ei arutanud, otsus sai valmis ja otsus tehti ära.

10:01 Esimees T. Varek
Aitäh! Palun, kolleeg Tiit Niilo!

10:01 T. Niilo
Aitäh, lugupeetud juhataja! Austatud ettekandja! Tunnustan teie ülevaate selgust ja konkreetsust, aga minu küsimus on huvitaval kombel vastuolus teie eelmise vastusega. Arengustrateegia on teie ülevaate viimane osa ja selle 26. punktis on teil hetkeseisu analüüsis esimesena nimetatud, et kohus on institutsioonina sõltuv täitevvõimust ehk päris sõltumatu ei ole. Vaatamata sellele, et te vihjate ja nimetate, et teil on võimekad ja iseseisvad kohtunikud, ei ole institutsioon sõltumatu. Mõned näited või ilmestage, palun!

10:01 M. Rask
See on pigem kohtuvõimu kui kolmanda võimu väljaarendamise küsimus. Ei tea mina ühtegi juhtumit, kus oleks seadusandja, täitevvõim või kes iganes seadusvastaselt õigusemõistmisse sekkunud. Näiteks

nõukogude ajast tunneme telefoniõigust. Mina ei tea selliseid juhtumeid, kus keegi oleks tahtnud mõjutada kohtunikku kui otsustajat. Samal ajal mõjutab kohtute tööd eelkõige valitsuse planeeritav eelarve, kõige rohkem mõjutab see kohtute kantseleide, kohtute abiteenistuste tööd. Tunnistame ausalt, et kui kohtuistungi sekretär peab pärast kohtus töötamist minema veel kaubamaja kassasse tööle, et oma perekonda üleval pidada, siis ei saa ta anda täit panust õigusemõistmisesse ja protsessi ettevalmistamisesse. Tema sissetulek ei võimalda lihtsalt ära elada. Siin pean ma silmas seda, et kõigi abiteenistuste väljaarendamine, nende mõistlikus piires rahastamine ja sõltumatuse loomine kohtuvõimule kui sellisele seisab meil veel ees. See tähendab, et kohtunike korpus, kohtunikkond, peab võtma vastutuse õigusemõistmise olukorra eest riigis ja täitevvõim, eelkõige Justiitsministeerium, on vaieldamatult esimene ja kõige tähtsam koostööpartner selles küsimuses. Praegu sõltub eelarve kujundamise protsess eelkõige justiitsministri püstitatavatest prioriteetidest. Mul ei ole põhjust kurta, et need oleksid valesti püstitatud, aga jutt käib sellest, kas neid prioriteete saab kohtuvõim ise püstitada. See on see institutsionaalne sõltumatus.

10:01 Esimees T. Varek
Aitäh! Palun, kolleeg Mait Klaassen!

10:01 M. Klaassen
Aitäh, lugupeetud juhataja! Hea ettekandja! Kõigepealt lubage tänada väga sisutiheda ettekande eest, nii heas vormis esitatud ettekannet ei ole ammu siit puldist kuulnud! Aga teatavasti on eestlane läbi aegade olnud kõva kohtuskäija, mida tunnistab ka meie kirjandusklassika, alates "Kalevipojast", kus küll oli tegemist rohkem omakohtuga, mitte meie mõistes kohtuga. Teie aga lõpetate oma kirjaliku teksti niisuguse küllalt loosungliku lausega, et Eesti peab saama kõige õiglasema ja efektiivsema kohtusüsteemi Euroopas. Me oleme 15 aastat oma kohtusüsteemi iseseisvas Eestis arendanud. Kas te võite kommenteerida oma kirjaliku teksti punkte 26 ja 27 ning öelda, millal, lähtuvalt kohtuhalduse arengustrateegiast, me selle teie püstitatud eesmärgini jõuame?

10:01 M. Rask
Ma arvan, et püstitatud eesmärk ei tohi kunagi olla madal. Täiesti optimistlikult arvan, et tulenevalt Eesti väiksusest, Eesti mobiilsusest, Eesti kiiresti loodud õigussüsteemist ja võimest kiiresti areneda võib Eesti kohtusüsteemist tekkida üks edumudeli komponent. Olen sügavalt veendunud, et selline eesmärgipüstitus on kahest aspektist õige. Esiteks, õiglast kohtupidamist vajab iga kodanik, kusjuures seda mõõta on päris keeruline. Efektiivsuse puhul pean ma silmas eelkõige seda, et efektiivsus toetab ka õiglust. Ei ole mõistlik rääkida õiglasest õigusemõistmisest, mis saabub näiteks kolme või viie aasta pärast. Nende kahe komponendi koosmõjus on meil head eeldused, võrreldes vanade demokraatiariikidega, esiteks, liikuda kiiremini edasi, teiseks, pakkuda, ma arvan, et lähiajal, st ühe inimpõlve jooksul, võib-olla teistele, vanadele demokraatiariikidele teatud edumudelit. Mul oli võimalus olla mõni nädal tagasi nädalasel lähetusel Ühendkuningriigis just kohtuhalduse küsimustes. Seal alustati juttu sellest, et see struktuur on neil loodud 268 aastat tagasi ja see otsus tehti 300 aastat tagasi, nad on välja töötanud oma edumudeli ja reformikomisjon lordkantsleri funktsioonide reformimiseks moodustati alles nüüd, neli aastat tagasi. Nüüd on lordkantsleri ülesannete hulgast juba ära võetud 156 funktsiooni, tal on neid veel 200 jäänud, ja see arendatakse umbes kümne aasta jooksul sellisele tasandile. See näitab mõõtme erinevust. Vanades demokraatiates on kohtusüsteem väga konservatiivne, väga paikaloksunud ja stabiilsus on seal põhiline. Me oleme oma õigussüsteemi pillutanud ühele poole ja teisele poole, siht on silme ees olnud, aga settimisaeg seisab veel ees. Ma arvan, et me peame kasutama võimalust, et saame veel teha suhteliselt kiiresti, kuid läbimõeldult muudatusi, mis aitavad sellesama eesmärgi püstitamisele kaasa. Eesti väärib parimat, efektiivseimat ja õiglaseimat kohtusüsteemi Euroopas.

10:01 Esimees T. Varek
Aitäh! Palun, kolleeg Raivo Järvi!

10:02 R. Järvi

Suur tänu! Austatud Riigikohtu esimees! Ma lähen oma küsimusega meie teise iseseisvusaja algusse, kui riik oli tunduvalt vaesem, kui ta seda on praegu, ja varimajandus mõõtmatult tugevam, kui ta seda on praegu. Ma mäletan tendentsi ka oma tutvusringkonnas, kui väga palju helgeid päid, andekaid juriste, vahetas prokuröriameti advokaadi oma vastu, kuna tasud ja honorarid olid mõõtmatus disproportsioonis. Tulemuseks oli see, et süüdistaja kapatsiteet oli tunduvalt nõrgem kaitsja omast, tihtipeale said kurikaelad vabaks, sest advokaadi pädevus oli suurem. Kuidas on selle disproportsiooni ja just tasustamisega lood praegu?

10:02 M. Rask
Küsimus on küll suunatud täitevvõimu valdkonda. Ma loodan, et peatselt tuleb siia kõnepulti ka palavalt armastatud justiitsminister, aga ilmselt mitte sellel teemal. Kohtu poolt vaadatuna on proportsioonid paigas. Muret tekitab pigem see, kui rääkida kriminaalvaldkonnast, et advokaatide koolitus ja nende valmisolek on nüüd mõnevõrra ebaühtlasem kui prokuröride ja kohtunike valmisolek. Nii et aja jooksul on see tasakaal tekkinud. Peab tunnustama Justiitsministeeriumi juhtkonna püüdlusi luua selline töötasustamise ja sotsiaalsete tagatiste süsteem, mille tulemusena on olnud võimalik prokuratuuri valida hästi ettevalmistatud ja vastutustundlikku kaadrit. Minu vaatekohast siin väga tõsiseid probleeme praegu ei ole.

10:02 Esimees T. Varek
Aitäh! Palun, kolleeg Jarno Laur!

10:02 J. Laur
Aitäh, härra eesistuja! Aulik Riigikohtu esimees! Te oma ettekandes tõdesite, et meie n-ö kolmeaktiline põhiseaduslik süsteem on tegelikult toonud kaasa selle, et põhiseaduse grammatiline säte ja selle tegelik sisu on lahku kasvanud. Teil on ka ettepanekutes punkt, mille kohaselt te ütlete, et peaksime tegema optimaalse valiku nendest õigusloome meetoditest, mis välistaksid edaspidi sellise olukorra. Sellest loen mina välja soovituse asuda uue põhiseaduse teksti formuleerimise kallale. Minu küsimuse üks pool on: kas see on nii? Teine pool on see: kas selline kolmeaktiline süsteem on ennast kohtuvõimu seisukohalt ammendanud?

10:02 M. Rask
Alustan lõpust. Eestil on modernne, tänapäevane põhiseadus. Põhiseaduse konservatiivne säilimine on omaette väärtus ja põhiseaduse ulatuslik muutmine peab olema väga hästi läbi mõeldud. See ei ole pelgalt juriidiline protsess, mille tulemusena seadust muudetakse, vaid see peab baseeruma sõna otseses mõttes ühiskondlikul kokkuleppel (mitte sellel asutusel). Kaldun arvama, et seda väärtust tasub hinnata ja hoida. Mõnevõrra üldistatumalt tegin selle ettepaneku just sellepärast, et ma ei tahaks, esindades kohtuvõimu, suunata ei Riigikogu ega ühiskonda tervikuna järjekordsetesse vaidlustesse, et hakkame looma uut põhiseadust, vaid igal konkreetsel juhul tuleks kaaluda neid õigusloome võtteid ja võimalusi, kuidas säilitada põhiseaduse põhiline normistik ja leida vahend ja vorm selleks, et ei tekiks olukorda, kus konkreetse sätte grammatiline vorm, kirjapilt, ütleb üht, aga tegelikult mõistame selle all hoopis teist. Aga see toimub iga otsustuse puhul, mingile kampaanialikkusele mina siit puldist küll üles ei kutsu.

10:02 Esimees T. Varek
Aitäh! Palun, kolleeg Sergei Ivanov!

10:02 S. Ivanov
Aitäh! Lugupeetud Riigikohtu esimees! Riigikogu menetluses on eelnõu, mis lubab vangistatud isikud enne tähtaega vanglast välja, allutades nad elektroonilisele järelevalvele vabaduses. Kuidas kohtus sellesse suhtutakse?

10:02 M. Rask

Kohus suhtub kõigisse seadustesse nii, nagu seadustesse tuleb suhtuda, juhul kui nad on põhiseadusega kooskõlas. Kui nad ei ole kooskõlas, siis nad põhiseaduslikkuse järelevalve korras tühistatakse. Aga see on pigem õiguspoliitiline arenguküsimus. Mina saan sellele küsimusele vastata pärast esimeste kohtulahendite teket. Eelnõu pinnalt ei kiirusta ega kipu kommenteerima.

10:02 Esimees T. Varek
Aitäh! Palun, kolleeg Eiki Nestor!

10:02 E. Nestor
Austatud kõrge kohtumees! Üks muudatus, mis on toimunud, on see, et nüüd on kohtumajad omaette ja kohtunikud käivad nendes majades kohut mõistmas. Nad on külaliskohtunikud või ma ei tea, kuidas neid nimetada. Kuidas on see Riigikohtu arvates mõjutanud meie kohtupidamise kvaliteeti ja kiirust, on see efektiivne, on see mõttekas, mis me tegime?

10:02 M. Rask
See võimalus on olemas, et saab organiseerida protsessi ühes või teises kohtumajas. Tegelikkuses tähendab see, et konkreetsed kohtunikud töötavad konkreetselt oma kabinettides ja oma kohtumajades. Küll aga tähendab see kodaniku jaoks seda, et kodanik saab dokumendid sisse anda näiteks Harju Maakohtusse, ükspuha millise kohtumaja kantseleisse. Harju ei ole kõige parem näide, parem näide on näiteks Tartu Maakohus, kelle kohtumajad asuvad Valgas, Põlvas, Võrus, kus iganes. Inimene saab suhelda kõige lähema kohtumajaga, kodaniku poolt vaadatuna. Teiseks on ju asju, kus tunnistajate või teiste menetlusosaliste põhihulk elab kuskil piirkonnas, aga kohtumaja, kus tuleb asju lahendada, on näiteks hoopis Tartus või Võrus. Siis on võimalik protsessi organiseerida selliselt, et kohtunik koos sekretäriga sõidab koha peale. Nõukogude ajal nimetati seda väljasõiduistungiks. Ei tahaks seda nimetust kasutada, sest see viis kohtuvõimu pilastamiseni, kohtud pidasid istungeid näiteks tootmishoonetes ja selleks ajaks, kui otsust ette hakati lugema, öeldi, et nüüd tuleb treipingid seisma panna, muidu kohtunik ei jõua üle karjuda. See on väga halb praktika. Me oleme lähtunud ikkagi sellest, et õigust mõistetakse õigusemõistmise kojas ja selleks on kohtumaja. Sellel on oma autoriteet. Mingit massilist kohtunike rännet ega külaliskohtunike liikumist see endaga kaasa ei ole toonud. Pikema analüüsi või seisukohavõtu saab siiski esitada pärast aasta-kahe möödumist, sest asi on alles uus.

10:02 Esimees T. Varek
Aitäh! Palun, kolleeg Vladimir Velman!

10:02 V. Velman
Suur tänu, lugupeetud juhataja! Austatud Riigikohtu esimees! Õnneks on minu isiklikus elus kohtupraktika olnud väga lühike. Üks kord olen ma kohtus käinud ja sellest piisab mulle kogu eluks, kuna see protsess oli minu enda jaoks niivõrd läbipaistev, mõlemad pooled olid nõus sellega, mis juhtus, aga mul võttis ligi kaks ja pool aastat aega, enne kui ma jõudsin lõpplahenduseni. Siit ka küsimus: kuidas on läbivaatamise ajaga tsiviilasjades praegu lood, kas sellega võib rahul olla?

10:02 M. Rask
Ettekandes ma sellel statistikaosas peatusin. Tsiviilasjade kuhjumine, mis tulenes konkreetselt võlaõigusseaduse rakendamise seaduse ühe sätte muutmisest, mille tagajärjel esitati massihagisid kohtutesse, on üks vall, millest me nii või teisiti üle saame. Küll aga tegin ma ettepaneku, et kui seadusandja muudab seadusi, mis toob endaga kaasa kohtu töökoormuse muutmise, siis tuleks väga selgelt prognoosida, millised ressursid sellele kuluvad. Konkreetne küsimus: kas rahuldab asjade läbivaatamise aeg? Ma kaldun arvama, et nii haldusvaidluste kui ka tsiviilasjade läbivaatamisel on arenguruumi piisavalt. Lõppkokkuvõttes on see statistiline keskmine (haldusasjade puhul 298 päeva, tsiviilasjadel üle 150 päeva) iseenesest väga petlik, sest seal hulgas on väga lihtsaid asju, mis lahendatakse nädalatega, seal hulgas on asju, mis võivad kesta aastaid. Statistika on üldse selline imede teadus, et jõe sügavus oli kümme sentimeetrit, aga kaamel uppus ära. Kui sa satud olukorda, kus sinu asja menetletakse esimeses astmes kolm või neli või ma ei tea mitu aastat, siis ei ole põhjust arvata, et

menetlusosaline peaks selle menetluskiirusega nõus ja rahul olema. Kaldun arvama, et siin on kohtusüsteemisiseselt väga palju arenguruumi.

10:02 Esimees T. Varek
Aitäh! Palun, kolleeg Toivo Tootsen!

10:02 T. Tootsen
Aitäh, härra juhataja! Austatud Riigikohtu esimees! Teie ettekanne ja vastused on väga sisukad, nad ei ole kasulikud ning õpetlikud mitte ainult meile siin Riigikogu saalis, vaid kindlasti jälgivad seda stenogrammi ka paljud teised ja saavad sealt mõndagi kasulikku. Aga kõigi täna tõstatunud probleemide taustal, kuidas teile tundub, kas kohtuniku eluaegsuse statuut või kuidas seda paremini ja täpsemini üteldagi, oli meil kehtestatud õigel ajal või raasukene varavõitu? Mis on selle plussid ja miinused, et kohtunikud on n-ö eluaegsed?

10:02 M. Rask
Elus on ju niimoodi, et tihtipeale saame alles takkajärele targaks, mis toimus õigel ajal ja mis õigel ajal ei toimunud. Ma arvan, et printsiibis oli see julge otsus ja printsiibis oli see õige. See, et me peaksime mingit üleminekuaega rakendama hakkama või tagasi vaatama - see diskussioon ei ole asjakohane. See on lihtsalt nii ja see on üks tugevamaid garantiisid just kohtunikule tema sõltumatuse tagamiseks. Õigusajaloolist poolt, mida see endaga kaasa on toonud, on ilmselt võimalik uurida ja sellest mitmeid kirjatükke kirjutada. Mina tahaksin tulevikku vaadata. See on, nagu ma juba ütlesin, üks tugevamaid fundamentaalseid sätteid, mis garanteerib kohtuniku sõltumatuse. Võimalik, et järgmise ettekande raames pühendab Riigikohtu esimees personaaliaküsimustele rohkem tähelepanu, sest probleemid, mis on kandunud mõnikord ka ajakirjanduse veergudele, on selgelt olemas. Kõige üldisemalt ütlen ma seda, et praegune kohtusüsteem on eluterve ja tugev, ta suudab seista oma ridade puhtuse eest ja anda selgelt aru, millele see on orienteeritud. Teisisõnu: need otsused, mida on tulnud teha kohtunike kohta distsiplinaarmenetluses või ka kriminaalmenetluses, ei ole kohtusüsteemi halvanud. Kaldun arvama, et väga olulisi möödalaskmisi personali valikul esimeste aastate jooksul ei ole tehtud. Küll aga on selles valdkonnas piisavalt arenguvõimalusi, mis puudutab kas või seda aspekti, et küpses keskeas inimest teistmoodi mõtlema panna on mõnevõrra keeruline, aga meie seadussüsteem, õigussüsteem, on 100% muutunud.

10:02 Esimees T. Varek
Aitäh! Palun, kolleeg Marko Pomerants!

10:02 M. Pomerants
Aitüma, lugupeetud eesistuja! Lugupeetud riigikohtunik! Ma tulen selle Eiki Nestori küsimuse juurde, kus oli juttu kohtupidamisest kohtumajades ja nn väljasõiduistungitest. Kas teil on olemas statistikat, mis on küll imeline asi, nagu te ütlesite, või endal mingisugune arusaam nendest tendentsidest, kas kohtupidamine asukoha mõttes on kontsentreerunud suurematesse kohtumajadesse, Lõuna-Eesti puhul siis Tartusse, või ei ole seal suuri muutusi toimunud? Kui sage see väljasõiduistung oma olemuselt on?

10:02 M. Rask
Mul ei ole tõesti arvandmeid selle kohta, sest tegemist on suhteliselt värske nähtusega. See kindlasti saab analüüsi objektiks 2007. aasta kohtunike täiskogul, kus kohtunikud seadusest tulenevalt üks kord aastas saavad kokku ja vaevad oma töökorralduse probleeme. Nende põgusate muljete ja erinevate töönõupidamiste pinnalt julgen ma kinnitada, et need muudatused on pigem rõhutanud positiivset poolt, et kodanikul on siin parem kättesaadavus. Ta ei pea kindlasti suhtlema ainult ühe kohtuga. Selles mõttes on asjade korraldamine lihtsam. Teiseks, kohtunikud on ka inimesed, nad haigestuvad, nende lapsed haigestuvad, kohtunikud on ka inimesed, kes puhkavad. Töökorralduslikku aspekti silmas pidades on kindlasti see lihtsam ja parem. Nüansse on erinevaid. Kaldun arvama, et muudatus on põhimõtteliselt õige, aga iga õiget muudatust on võimalik kahjustada halva rakenduspraktikaga. Püüame silma peal hoida, et asi edasi läheks.

10:02 Esimees T. Varek
Aitäh! Palun, kolleeg Tatjana Muravjova!

10:02 T. Muravjova
Tänan, härra juhataja! Härra Riigikohtu esimees! Te ütlesite, et kergemate kuritegude, ka väärtegude menetlemine on osutunud oluliselt aeganõudvamaks, kulukamaks ja keerukamaks, kui seaduse väljatöötamisel eeldati. Samal ajal võimaldab väärteomenetlus teha menetlustoiminguid, mis oluliselt riivavad isiku põhiõigusi, sest puudub prokurörijärelevalve. Milline oleks lahendus, kuidas ja mis seadusmuudatuste alusel saaks need küsimused prokurörile allutada?

10:02 M. Rask
Probleem ei ole nii lihtne, et lihtsalt muudame seadust ja laiendame prokurörijärelevalvet väärteomenetlusele, nii nagu see on praegu kriminaalmenetluses, kus prokurör on kriminaalmenetluse juht. Kui me arvestame sellega, kui palju on kõikvõimalikke ametkondi ja ametiisikuid, kes saavad väärtegusid menetleda, siis sisuliselt tähendaks see nõukogudeaegse prokuröri üldjärelevalve taaskehtestamist, mis ei ole kindlasti tark ega õige samm. Küll aga pean ma silmas siin ühte valdkonda, oma suulises ettekandes täpsustasin ma seda valdkonda veelgi. See on põhiõiguste riive ja eelkõige vabaduse võtmine. Meil on piisavalt näiteid selle kohta, et ka 48 tundi politsei võimaliku omavoli käes viibimist võib inimese murda selliselt, et tal ei ole võib-olla põhjust enam oma senist tööd jätkata. Sellest tulenevalt ei pea ma silmas seda, et see peaks olema automaatrežiimil ja ainult seadusest otse tulenevalt, küll aga tuleks kaaluda võimalusi, millise riikliku järelevalveorgani poole peaks võimalik omavoli ohver saama pöörduda. Ettepanek on esitatud vägagi delikaatselt ja kaalutlemist vajavalt sellepärast, et siin on tarvis meie õigussüsteemi seisukohalt väga täpselt asjad läbi mõtelda, et mitte ühest äärmusest asja teise äärmusesse pöörata. Mure oli seotud pigem sellega, et kui on tegemist põhiõiguste riivega, kui on tegemist eelkõige vabaduse võtmisega, siis ei saa see toimuda kaks ööpäeva n-ö kas täielikus vaikuses või siis juba ajakirjanduse pilgu all.

10:02 Esimees T. Varek
Aitäh! Palun, kolleeg Marika Tuus!

10:02 M. Tuus
Aitäh! Lugupeetud härra Märt Rask! Minu küsimus on seotud ümberasujate probleemistikuga. Omandireformi aluste seaduse valguses on ikkagi põhimõte, et me ei tagasta varasid järelümberasujatele ja kui seda tehakse, siis ainult riikidevaheliste lepingute kaudu. Ometi on mitmeid varasid omal ajal ebaseaduslikult tagastatud. Kui me nüüd vaatame praegusi seise, siis seaduse muutmise valguses sisuliselt me seadustame seadusetuse ja n-ö seadustame seaduste rikkumise. Kuidas see teie meelest sobib ühele õigusriigile?

10:02 M. Rask
Ettekandes ma rõhutasin, et kõige halvem, mida parlament võiks selles situatsioonis teha, on see, et ta jätab üldse regulatsiooni vastu võtmata. Ka see on otsustus. Mina soovitan küll parlamendile kindlasti seda, et parlament võtaks kokku oma jõu ja annaks asjakohase, põhiseadusega kooskõlas oleva regulatsiooni, sest seda 15 aastat tagasi pöörata ja ütelda, et me alustame nullpositsioonilt uuesti, on praktiliselt võimatu. Süüvimata konkreetsetesse vaidlustesse, tahan ma veel kord rõhutada, et ainuüksi kohtupraktikaga sellest olukorrast välja ei tule, sest kõik need vaidlused, kui parlament uut seadust või uut sätet vastu ei võta, lõpuks taanduvad ju kohtusse. See võib otseselt vastuollu minna sellesama omandireformi aluste seaduse ühe põhiprintsiibiga, et see protsess ei tohi tekitada uut ülekohut ega ebavõrdsust.

10:02 Esimees T. Varek
Aitäh! Palun, kolleeg Rain Rosimannus!

10:02 R. Rosimannus

Aitäh, härra juhataja! Austatud Riigikohtu esimees! Teie suuline ettekanne jäi ajapuuduse tõttu lõpetamata. Austusest kohtuvõimu vastu küsin: mida te soovisite meile lõppsõnana öelda, mida te ei jõudnud öelda?

10:02 M. Rask

Ma tahtsin öelda kas või seda, et see töövorm - ettekannete esitamine, ärakuulamine, arutamine - on Eestis juurdumas riigielu praktikasse, kusjuures vanades demokraatiates kehitatakse selle peale õlgu, et mis asi see on, kas kohus esitab aruande, kas ta annab aru. Ei, see on uudne ja väärikas töövorm. Tahan parlamendi vähemalt seda koosseisu tänada selle eest, et nendesse ettepanekutesse, mis kohtuvõim on teinud, on väga tõsiselt suhtutud. Ma loodan, et selline võimude lahususe ja tasakaalustatuse mudel sellise töövormi kaudu rikastub ja seda on võimalik edasi arendada ja paigutada kas või see detail, töövorm, Eesti edu mudelisse. Aitäh võimaluse eest parlamenti kiita!

10:02 Esimees T. Varek

Riigikogu liikmetel rohkem küsimusi ei ole. Aitäh, härra Riigikohtu esimees! Avan läbirääkimised. Palun kõnetooli kolleeg Ain Seppiku, Keskerakonna fraktsiooni volitatud esindaja! Kaheksa minutit.

10:03 A. Seppik

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Lugupeetud Riigikohtu esimees! Pean järjekordselt märkima, et Riigikohtu esimehe poolt meile esitatud ettekanne oli põhjalik, äärmiselt lihvitud ning professionaalsest seisukohast nauditav. Erinevalt paljudest selle kogu ees esitatavatest ettekannetest olid selles esituses toodud ära tõelised probleemid. Ja mis kõige tähtsam, ära olid näidatud ka nende valukohtade lahendamise teed. Ettekande sisulise analüüsi osas tahan peatuda kahel meie fraktsiooni arvates olulisel momendil. Esiteks, nii nagu ka eelmisel aastal, tuleb täna tõdeda, et tervelt 83% kriminaalasjadest lahendatakse lihtsustatud menetluses ehk, teisisõnu, ilma kohtuliku uurimiseta. Kui möödunud aastal võis sellist tendentsi pidada juhuslikuks, siis nüüd on see selgelt väljakujunenud tendents kriminaalmenetluses. Ma ei tohiks küll nii öelda ja õiguslikus mõttes ei ole see ka korrektne, kuid tegelikkuses teostavad meil õigusemõistmist kriminaalasjades või suures hulgas kriminaalasjades tegelikult prokurörid. Riigikohtu esimees on sellisest arengust mõistagi tõsiselt häiritud ning ka meil on põhjust seda olla. Eriti meie prokuratuuri praegust taset arvestades, mille suhtes Riigikohtu esimees oli küll optimistlikult meelestatud, kuid meie fraktsioon seda seisukohta ei jaga. Küsimust tuleb kahtlemata uurida ning selles osas nõustub meie fraktsioon täielikult Riigikohtu esimehega. Teiseks, ehmatav, kuid kahjuks mitte üllatav on halduskohtumenetluse aeg. Tallinna Halduskohtus on see keskmiselt tervelt 298 päeva, kui te oma avaldusega sinna lähete, ehk peaaegu aasta, ning juhul, kui te kohtulahendiga rahul ei ole ja edasi kaebate, siis Tallinna Ringkonnakohus vaatab teie kaebuse läbi keskmiselt 289 päevaga ehk veel peaaegu aastaga. Seejuures vaadatakse peaaegu 60% kõigist haldusasjadest läbi nimelt Tallinna Halduskohtus ja mitte kuskil mujal. Kuid asi on inimese jaoks veelgi hullem. Pärast kaheaastast menetlemistsüklit muudab või tühistab Tallinna Ringkonnakohus veel peaaegu pooled esimese astme kohtu lahenditest, 48,5%, ja kõik võib hakata otsast pihta. Ma olen kaugel sellest, et kirjutada kohtutele ette võimalikke lahendeid. Kuid selliseid läbivaatamise tähtaegu ei ole mingil juhul võimalik pidada mõistlikuks. Tuleb nõustuda ettekandjaga, et halduskohut võib pidada siseriiklikuks inimõiguste kohtuks ning sinna kaebamise õigus on üks olulisemaid õigusriigi tunnuseid. Paraku on kõik öeldu deklaratiivne, kui inimene saab oma õigustele tegeliku kaitse alles kahe aasta pärast, kui sedagi. Märt Raskil on tuline õigus, kui ta nimetab sellise olukorra põhjusena vananenud halduskohtumenetluse seadustikku, kuid see on ainult pool tõde. Kui te panite tähele, siis Riigikohtu esimees ei rääkinud midagi Riigikohtu kohtupraktikast, sellest libises ta oma ettekandes vaikselt ja sujuvalt mööda. Tegelikult tuleb Riigikohtu esimehel kriitiliselt hinnata ka Riigikohtu enda halduskolleegiumi tööd ja seisukohti. Kui me ei saa lahti praegu äärmiselt laialt tõlgendatavast nn uurimisprintsiibist halduskohtumenetluses ning sellekohasest kohtupraktikast, siis meie küll kardame, et ei aita mingid uued seadused ning ainuvõimalik tee selle uurimisprintsiibi sedavõrd laia rakendamise puhul on halduskohtunike arvu oluline suurendamine, et lihtlabaselt vähendada töökoormust. Praeguste Riigikohtu seisukohtade ja kohtupraktika valgusel peavad alama astme kohtunikud nüri järjekindlusega kontrollima ka kõige absurdsemaid väiteid ning lausa ise võimalikke väiteid ette aimama, mis võimaldab menetlusosalistel kogu menetlust ikka ja jälle sisuliselt seisatada ning

mitmesuguste ettekäänetega menetlust venitada. Kõik, kes midagi kohtumenetlusest teavad või on seda omal nahal tundnud, nagu me siin kuulsime Vladimir Velmani küsimusest, saavad aru, millest ma räägin. Lõpetuseks. Mulle väga meeldis Märt Raski käsitlus ORAS-e § 7 lõike 3 kohta. Tegelikult ütleb Riigikohtu esimees sama, mida meie fraktsioon on teile, kallid parempoolsed, liberaalid, rahvuslased ja konservatiivid, kogu aeg korranud. Kui me ei anna sellele regulatsioonile uut sisu ning ta lihtsalt tühistame, siis on see muidugi meie otsus, ütleb Riigikohtu esimees, kuid tema arvates halvim, mida me siin Riigikogus võiksime teha. Selle Riigikohtu esimehe seisukohaga tuleb loomulikult järjekordselt nõustuda. Jätkugu meil tarkust, tegemaks parimaid otsuseid! Tänan!

10:03 Esimees T. Varek
Aitäh, kolleeg Ain Seppik! Palun kõnetooli kolleeg Mart Nuti, Isamaaliidu fraktsiooni volitatud esindaja!

10:03 M. Nutt
Austatud härra esimees! Lugupeetud Riigikogu liikmed! Puudutan Riigikohtu esimehe ettekandega seonduvalt natuke teist probleemivaldkonda kui eelkõneleja. Teemaks oleksid pigem põhiseaduse järelevalvega ja konstitutsioonikohtu pädevusega seotud küsimused. Nimelt, Riigikohtu pädevus on Eestis laiem kui mitmes teises riigis, kui tavapärane ülemkohtu pädevus seda on. Kuna Riigikohus sisuliselt täidab ka konstitutsioonikohtu ülesandeid, siis tuleb Riigikohut ja võib-olla Eesti kohtusüsteemi vaadata ka selle nurga alt. Kas selline pädevuste ühendamine on otstarbekas, on kahtlemata arutelu teema, kuid Riigikohus on meie hinnangul põhiseaduse järelevalve küsimustega päris hästi hakkama saanud, mistõttu me ei arva, et olemasolevat jaotust tuleks uisapäisa muutma hakata. Siiski seoses asjaoludega, et põhiseaduse järelevalve puudutab paratamatult valdkonda, mis haakub poliitikaga, oleks Eesti puhul kohtunike parteilisuse küsimusele vaja ilmselt suuremat tähelepanu pöörata kui võib-olla mõnes teises riigis, kus kohtuinstantsid on selgemalt jaotatud. Praegu on menetluses eelnõu, millega soovitakse pikendada piirangut, et kohtunikud ei kuulu erakonda. Kehtiva seaduse järgi on see piirang aastani 2008. Kuid kuna ka õiguskantsler juhtis tähelepanu asjaolule, et kohtunik ei pea olema sõltumatu mitte ainult oma põhimõttelistes otsustes, vaid ta peab ka näima sõltumatuna, siis meie hinnangul on küll otstarbekas, kui ei tekiks isegi mitte kahtlust, et kohtunik võiks otsuste tegemisel olla kuidagi sõltuv parteilisusest. See kaitseks eeskätt kohtunikku ennast. Teiseks, Riigikohtu esimehe ettekanne sisaldas mitmeid olulisi ettepanekuid Eesti õigussüsteemi edasiarendamiseks. Rõhutan siinjuures prokurörijärelevalve laiendamist väärteomenetluse toimingutele, mis otseselt riivavad isikute põhiõigusi. Ma arvan, et see on valdkond, mis väärib tõsist kaalumist ja edasiarendamist. Samas rõhutas Riigikohtu esimees, et oleks ehk otstarbekas kehtestada seaduseelnõude ettevalmistamisel nõue, mille kohaselt peab iga eelnõu seletuskiri sisaldama analüüsi. Ei hakka põhjalikumalt ette lugema seda, mis ettekandest tuleneb. Kuid siin jääb kahtlemata küsimus, kes seda analüüsi ikkagi tegema peaks. Loogiliselt võttes peaksid seda tegema seaduseelnõu ettevalmistajad ehk ministeeriumid, võib-olla peaks see analüüsikeskus olema Riigikogu juures. Kuid teiselt poolt on küsimus, kas see analüüs ikkagi on sedavõrd oluline iga eelnõu puhul, et selle nimel suurendada haldusaparaati, administratiivaparaati, mis on ju ometi paratamatu selleks, et seda tööd teha. Võib-olla leiab Riigikohus ise lahenduse, mis ei sunni täidesaatvale ja seadusandlikule võimule peale selliseid lisakulutusi. Veel üks oluline teema, mis puudutab Riigikohtu esimehe ettepanekut. Nimelt, kui Riigikogu ei suuda täita oma ülesannet selles valdkonnas, mis puudutab Riigikohtu otsuste täitmist, viidates ORAS-ele. Kahtlemata on see probleem väga tõsiselt olemas, kuid mis moel seda lahendada, see on ilmselt võrdlemisi keeruline. Siin tuleb pöörata tähelepanu asjaolule, et selle probleemi lahendamise käigus ei muutuks rahvavõim kohtuvõimu abistavaks tegevuseks, vaid säiliks ikkagi demokraatia, rahvavõimu iseloomulik joon, ja Riigikogu ei muutuks Riigikohtu kantseleiks. Need on need valdkonnad, millele ma soovisin tähelepanu juhtida. Aitäh!

10:03 Esimees T. Varek
Aitäh, kolleeg Mart Nutt! Läbirääkimistel saavad sõna fraktsioonide esindajad. Järgmisena on registreerunud Toomas Alatalu, kes ei kuulu fraktsiooni ja keda ei ole ka praegu saalis. Läheme edasi. Palun kõnetooli kolleeg Väino Linde Reformierakonna fraktsiooni volitatud esindajana!

10:03 V. Linde

Austatud istungi juhataja! Head kolleegid! Ka Reformierakonna fraktsioon peab väga oluliseks täna Riigikogus just Riigikohtu esimehe ettekande ärakuulamist. Oleme seisukohal, et niisugune, võiks isegi öelda, vastastikune koostöö seadusandliku kogu ja Riigikohtu vahel tugineb meie põhiseadusele, meie põhiseaduse §-le 4, mis ütleb, et Riigikogu ja kohtute tegevus on korraldatud võimude lahususe ja tasakaalustatuse põhimõttel. See tasakaalustatus ongi tegelikult selle päevakorrapunkti juures väga oluline. Saab üksnes ühineda eelkõnelejatega, kes Riigikohtu esimehe ettekande põhjalikkust iseloomustasid väga positiivselt. Ka meie fraktsioon on seisukohal, et eri õigusharudest, nii kriminaalasjade, väärteoasjade kui ka tsiviilasjade ja haldusasjade menetlemisest on antud põhjalik ülevaade. Oleme samamoodi mures, et kriminaalasjade üldarv näitab kahjuks seda, et kuritegude hulk on jätkuvalt suur, olenemata sellest, et me elame aastas 2006, et ei ole enam tegemist 1990. aastate algusega. Kuid loomulikult ei saa see tekitada mingisugust hinnaalandust nende asjade menetlemisel. Uuena tõi Riigikohtu esimees välja prokurörijärelevalve võimaliku laiendamise ka väärteoasjadele, just nendele, mis on seotud nimetusega "toimingud, mis võivad riivata isiku põhiõigusi". Olen veendunud, et nii Justiitsministeerium kui ka Riigikogu õiguskomisjon kindlasti ka edaspidi astuvad samme, et seda küsimust lahendada. Sümptomaatiline on seegi, et tänase ettekande põhiosas käsitleti tegelikult halduskohtu tegevusega seonduvat, halduskohtumenetlusega seonduvat. On hea viidata, et Riigikogu menetluses on eelnõu nr 857, halduskohtumenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu, mis üritab lahenda neid küsimusi, mis on kümne aasta jooksul praktikas halduskohtumenetluses tõusetunud. Kui ettekandja rääkis sellest, et väga oluliselt vajab Eesti õigussüsteem uut halduskohtumenetluse seadustikku, siis selles osas tasub meil olla võib-olla mõnevõrra skeptilised, sest selle konkreetse halduskohtumenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu menetlemise juures viibinud Riigikohtu esindajad esitasid õiguskomisjonile näiteks ainult 12 muudatusettepanekut, millest 10 leidsid komisjoni toetust. Ei peetud sugugi nii vajalikuks ega äärmiselt oluliseks uue seadustiku väljatöötamist, selle menetlemist ja selle rakendamist. Ka õiguse stabiilsus on omaette väärtus, on tarvis ainult likvideerida teatud ebakohad ka selles halduskohtumenetluse seadustikus. Sellest kõigest tulenevalt ongi meie fraktsioonil, nagu ma alguses ütlesin, hea meel, et niisugune päevakorrapunkt on Riigikogu menetluses ja vastavalt kodukorrale saame seda küsimust arutada ilmselt aasta pärast samal ajal. Aitäh!

10:03 Esimees T. Varek

Aitäh, kolleeg Väino Linde! Fraktsioonide esindajatel rohkem kõnesoove ei ole. Päevakorrapunktis on palunud sõna justiitsminister. Palun, kõnetool on teie päralt! Kuni kaheksa minutit.

10:03 R. Lang

Ma kasutan need kaheksa minutit ära. Austatud juhataja! Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kõigepealt soovin tunnustada Riigikohtu esimeest Märt Raski väga sisuka ettekande eest, milles toodud probleemid ja tähelepanekud ei vääri mitte ainult seadusandliku, vaid ka täitevvõimu poolt põhjalikku analüüsimist ja arvestamist. Aga omalt poolt soovin tänasesse diskussiooni panustada enda seisukoha kolmes tõstatatud küsimuses. Kõige olulisem neist on kindlasti teema, mida kõik eelnevad Riigikohtu esimehed on oma sõnavõttudes käsitlenud, seda on teinud ka praegune Riigikohtu esimees. Selles teemas ei ole meie jaoks midagi uut, kuna see on olnud poliitikute omavaheline vaidlusobjekt, et mitte öelda kaklusobjekt, kõikide varasemate valitsuste ametisoleku ajal, kuid tänaseni ei ole see leidnud osapooli rahuldavat lahendust. Pean silmas põhiseaduse XIII peatükis käsitletud ühe võimuharu ehk kohtusüsteemi sõltumatust ja terviklikkust. Ühest küljest on selge, et esimese ja teise astme kohtute haldamine Justiitsministeeriumi poolt tekitab tõsiseid põhiseaduslikke küsimusi kohtute sõltumatuse seisukohalt. Teisest küljest tekitab küsimusi ka lõhestatud kohtusüsteemi võime võtta vastutus enda efektiivse toimimise eest. Nende küsimustega ei ole võimalik mitte tegelda. Justiitsministri moodustatud ja Riigikohtu esimehe juhitud töörühm on teinud diskussioonide alustamiseks esmase analüüsi. Selge on seegi, et pakutud lahendustes on mitmeid momente, mis vajavad täiendavat läbivaidlemist. Peamiselt pean silmas uues kujunevas võimude lahususe kontekstis üldise poliitilise vastutuse tagamiseks vajalike tasakaalustavate mehhanismide olemasolu. Kuid oluline on siinkohal selgelt välja öelda minu enda põhimõtteliselt pooldav seisukoht kohtute haldamise ümberkorraldamiseks selliselt, et tekiks meie põhiseaduse vaimus ühtselt vastutav ja sõltumatu kohtuvõim. Seetõttu kavatsen justiitsministri moodustatud töörühma tegevuse tulemusena valminud arengustrateegia esitada juba lähiajal läbiarutamiseks ka Vabariigi Valitsusele. Head Riigikogu liikmed! Riigikohtu esimehel on tuline

õigus, kui ta juhib meie tähelepanu vajakajäämistele halduskohtumenetluses. Tulenevalt vananenud menetlusseadustikust ei ole kodanike õiguste kaitse suhetes riigivõimuga efektiivselt tagatud. Paljudes olulistes menetlusõiguslikes küsimustes ei ole seisukohta võtnud mitte Riigikogu, vaid selle on omasoodu välja arendanud kohtupraktika. Parlamentaarses riigis ei saa seda pidada kõige õigemaks arenguks ja seega saan justiitsministrina selles valdkonnas Riigikogu järelevalvet ainult tervitada. Osaliselt leevendavad probleemi loodetavasti järgmisel kolmapäeval siin saalis vastuvõetavad halduskohtumenetluse seadustiku muudatused, mis vajavad 51 häält. Kuid vajalik on põhjalikum analüüs ja seetõttu on Justiitsministeerium planeerinud sel aastal koostöös kohtunike ja ekspertidega analüüside tegemise, mille tulemusena peaks valmima järgmisele Riigikogu koosseisule arutamiseks uus menetlusseadustiku eelnõu. Samas juhin lugupeetud Riigikogu liikmete tähelepanu asjaolule, et muretsemiseks ei ole põhjust neil, kes kardavad selle Riigikogu koosseisu tööpuudust. Selle koosseisu tagasihoidlikuks eesmärgiks võiks võtta eraõiguse reformi lõpetamise, mis on häbiväärselt tegemata veel 14 aastat pärast omariikluse taastamist. Konkreetsemalt tähendaks see Riigikogu menetluses oleva pärimisseaduse ja peagi valitsusele esitatava perekonnaseaduse vastuvõtmist, samuti sügiseks valmivate korrakaitseseaduse, avaliku teabe seaduse, salastatud teabe seaduse ja isikuandmete kaitse seaduse eelnõude seadusena vastuvõtmist. Kodanike õiguste kaitsega seondub ka riikliku järelevalve teema. Olen nõus, et see teema vajab suuremat tähelepanu. Osaliselt, kuid see-eest kõige olulisemas osas peaks probleemi lahendama sügisel eelnõuna Riigikogu menetlusse jõudev korrakaitseseadus, mis ongi teatud mõttes kavandatud riiklikku järelevalvet reguleeriva üldseadusena. Kuid oluline on mõista, et lisaks seadusele peab muutuma ka järelevalvet kohaldavate ametnike mõttemall. Au sisse peab tõusma korra ja turvalisuse tagamine ühiskonnas ning ennetav tegevus rikkumiste ärahoidmiseks, mitte karistustest saadav võimalikult suur riigieelarveline tulu, karistatavate inimeste suur arv või töö teesklemine ja meedia tähelepanu saavutamise eesmärgil korraldatavad kärarikkad massiaktsioonid. Just sellest loogikast lähtub peagi teie laudadele jõudev korrakaitseseadus. Ma veel kord kasutan võimalust tänada Riigikohtu esimeest, et ta võttis selle teema tänases ettekandes üles. Ma kordan oma toetust sellele põhimõttelisele konstitutsioonilisele ideele luua Eestis ühtne, terviklik kohtusüsteem, mis oleks võimeline ka ennast ise haldama ja et lõpuks ometi kaoksid ära süüdistused täitevvõimu aadressil kohtuotsuste kvaliteedi ja kohtuasjade venimise pärast. Suur tänu tähelepanu eest!

10:03 Esimees T. Varek

Aitäh, härra justiitsminister! Läbirääkimised on peetud ja lõpetatud. Esimene päevakorrapunkt on menetletud. Aitäh, härra Riigikohtu esimees!

---

4. 10:00 Elektroonilise side seaduse, infoühiskonna teenuse seaduse, karistusseadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku ja väärteomenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu (913 SE) teine lugemine

10:00 Esimees T. Varek

Järgmine päevakorrapunkt on Eesti Keskerakonna fraktsiooni, Eesti Reformierakonna fraktsiooni ja Eestimaa Rahvaliidu fraktsiooni algatatud elektroonilise side seaduse, infoühiskonna teenuse seaduse, karistusseadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku ja väärteomenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu teine lugemine. Ettekandeks palun kõnetooli õiguskomisjoni liikme Jaanus Rahumäe!

10:00 J. Rahumägi

Härra esimees! Õiguskomisjon arutas seaduseelnõu 913 teisipäeval, 6. juunil oma korralisel istungil kolmanda päevakorrapunktina. Õiguskomisjoni istungist võtsid osa Olev Laanjärv, Margus Leivo, Väino Linde, siinkõneleja, Ülle Rajasalu, Ken-Marti Vaher ja Reet Roosi volitatud esindajana Mihhail Lotman. Õiguskomisjoni nõunikena võtsid osa Raini Laide ja Carina Rikart ning konsultandina Mari Minn. Õiguskomisjoni istungilt, nagu öeldud, puudus Reet Roos, kellel oli küll asendaja, ja puudus ka Koit Pikaro. Kolmanda päevakorrapunkti juurde oli kutsutud teemat arutama justiitsminister Rein Lang, justiitsministri nõunik Erik Salumäe ja Justiitsministeeriumi karistusõiguse ja menetluse talituse juhataja Saale Laos. Õiguskomisjonile oli õigeks ajaks laekunud üheksa muudatusettepanekut, mida õiguskomisjon ka menetles. Üldprintsiibis oli tegemist samasuguste muudatusettepanekutega, mis olid

esitatud seaduseelnõu 800 menetlemise käigus, mis käsitles täpselt samu seadusi, oli põhimõtteliselt sama tekstiga. Esimese muudatusettepaneku olid esitanud Res Publica fraktsioon ja Isamaaliidu fraktsioon. Muudatusettepaneku selgituseks oli toodud asjaolu, et eelnõu seletuskirja kohaselt on eelnõu §-des 1 ja 2 sisalduvate muudatuste eesmärk tagada isikute au, väärikuse ja hea nime efektiivne kaitse, võimaldades tsiviilkohtul pöörduda sideettevõtja või infoühiskonna teenuse pakkuja poole ning saada andmeid teenuse kasutaja kohta. Muudatusettepanekus pakutav sõnastus erineb eelnõu praegusest sõnastusest selle poolest, et vastavalt eelnõu eesmärgile tagada isikute au, väärikuse ja hea nime kaitse on tsiviilkohtumenetluse raames üksikpäringu esitamise võimalus piiratud võlaõigusseaduse §-dega 1046, mis sätestab isiklike õiguste kahjustamise õigusvastasuse, õigemini, käsitleb seda küsimust, ja 1047 (ebaõigete andmete avaldamise õigusvastasus) seotud kohtuasjadega. Eelnõu praegune sõnastus on sisuliselt vastuoluline ka seetõttu, et tsiviilkohtumenetluses üksikpäringute teostamise võimalused on eelnõu kohaselt laiemad kui kriminaalmenetluse puhul. Sellega kaasneda võiv põhiõiguste riive on aga olemuselt samasugune, kirjutasid õiguskomisjonile seadusmuudatuse esitajad. Õiguskomisjon ei peatunud pikemalt sellel küsimusel, kuna seda teemat käsitleti juba seaduseelnõu 800 raames. Õiguskomisjoni otsus oli jätta see muudatusettepanek arvestamata. Teise muudatusettepaneku olid esitanud samuti Res Publica fraktsioon ja Isamaaliidu fraktsioon ning oma selgituses õiguskomisjonile muudatusettepaneku kohta kirjutasid nad järgmist: "Selle ning ka mitme järgneva muudatusettepaneku eesmärgiks on mitte laiendada jälitustegevust, jättes eelnõust välja kriminaalmenetluse raames üksikpäringute teostamise regulatsiooni. Kui kriminaalmenetluse seadustiku täiendamine üksikpäringu regulatsiooniga eelnõust välja jätta, ei ole vaja antud lõikes nimetada menetlusasutusi." Selle muudatusettepaneku üle ei olnud õiguskomisjonis samuti pikka diskussiooni, vaid õiguskomisjon arvestas seda, et seda küsimust on juba teise, sarnase eelnõu menetlemise käigus menetletud, ja jättis selle muudatusettepaneku arvestamata. Kolmanda muudatusettepaneku olid esitanud samuti Res Publica fraktsioon ja Isamaaliidu fraktsioon. Oma selgituses õiguskomisjonile ütlesid nad järgmist: "Paragrahvi uuest sõnastusest on välja jäetud prokuratuur ja uurimisasutused ning sätestatud, et tsiviilkohtumenetluses tehakse üksikpäringuid võlaõigusseaduse paragrahvidega 1046 (isiklike õiguste kahjustamise õigusvastasus) ja 1047 (ebaõigete andmete avaldamise õigusvastasus) seotud kohtuasjades." Nii nagu esimese muudatusettepaneku, jättis õiguskomisjon ka selle ettepaneku arvestamata ja sellega oli konkreetse ettepaneku menetlemine õiguskomisjonis lõppenud. Neljanda muudatusettepaneku olid esitanud samuti Res Publica fraktsioon ja Isamaaliidu fraktsioon. Esitajate selgitus muudatusettepaneku juurde oli kirja pandud järgmiselt: "Vaenu õhutamisega seotud seadusemuudatused tuleks antud eelnõust välja jätta, kuna need on piisavalt läbi kaalumata. Katse asetada osa kõrgeid ametiisikuid väljapoole kriitikavaba ruumi on lubamatu." Õiguskomisjon arutas muudatusettepanekut ja nii nagu järgmistest muudatusettepanekutest, mida ma teile kohe tutvustan, võib märgata, otsustas õiguskomisjon selle muudatusettepaneku ideed kui sellist toetada ja arvestada ettepanekut sisuliselt. Tegelikult menetleti selles ettepanekus käsitletud küsimust järgmises muudatusettepanekus, mille tegi õiguskomisjon. Õiguskomisjon arutas võimalust laiendada vastavat tegevust menetluse mõttes ehk, teisisõnu, inimkeeli väljendades, esimesel korral vastava süüteo toimepanemisel võiks kohaldada väärteomenetlust. Seda küsimust arutati. Õiguskomisjoni istungil viibinud justiitsminister andis õiguskomisjonile informatsiooni, et ta oli käinud ise Isamaaliidu fraktsiooni ja Res Publica fraktsiooni koosolekutel selgitamas oma positsioone selle seaduseelnõu kohta. Justiitsministri antud informatsiooni kohaselt ta põhimõtteliselt toetas sellise võimaluse sisseviimist seadusesse, et esimese rikkumise korral oleks võimalik kasutada haldusõigusmenetlust. Õiguskomisjon arvestas oma ettepanekut täielikult. Kuuenda muudatusettepaneku olid esitanud Res Publica fraktsioon ja Isamaaliidu fraktsioon. Oma selgituses kirjutasid nad õiguskomisjonile järgmist: "Kriminaalmenetluse seadustiku muudatusega laiendataks liigselt jälitustegevust, mistõttu tuleks sellest loobuda. Kehtiv regulatsioon seab jälitustegevuse kasutamise võimaluse sõltuvusse kuriteo raskusastmest ja selle eest ette nähtud karistusest. Selline lahendus aitab tagada, et jälitustegevusega kaasnev põhiõiguste riive oleks proportsionaalne." Õiguskomisjon jättis selle, nii nagu esimese, teise ja kolmanda muudatusettepaneku, arvestamata sellel põhjusel, et neljandas ja viiendas, samuti seitsmendas, kaheksandas ja üheksandas ettepanekus, mida ma hiljem teile tutvustan, seda probleemi käsitleti ja leiti kompromisslahendus nendele küsimustele. Seitsmenda muudatusettepaneku esitas õiguskomisjon. Seitsmenda muudatusettepaneku tingis asjaolu, et seaduseelnõuga me tõstsime sanktsioone lapsporno levitamise ja sellega seonduvate kuritegude eest kolme aastani. Sellega seoses läheb nende kuritegude menetlemine automaatselt

jälitustegevuse seaduses lubatud menetlustoimingute alla ja vajadus sätestada täpsemalt neid konkreetseid paragrahve, millistel puhkudel on lubatud üksikpäring, langes ära. Ma tahan meeldetuletuseks Riigikogule öelda, et 7. punkt käsitles just neid õiguskantsleri ettepanekuid, mida ta soovitas õiguskomisjonil täpsustada, neid paragrahve, millal üksikpäring oleks lubatud seaduse mõttes. Õiguskomisjon arvestas seitsmendat muudatusettepanekut täielikult. Kaheksanda muudatusettepaneku on esitanud samuti Res Publica fraktsioon ja Isamaaliidu fraktsioon. Oma selgituses õiguskomisjonile ütlesid nad järgmist: "Vaenu õhutamisega seotud seadusemuudatused tuleks antud eelnõust välja jätta, kuna need on piisavalt läbi kaalumata." Kuna küsimused seoses vaenu õhutamisega leidsid käsitlemist neljandas, viiendas ja üheksandas muudatusettepanekus, siis selle muudatusettepaneku sisust lähtuvalt arvestas õiguskomisjon seda muudatusettepanekut sisuliselt, tehes oma ettepanekud. Üheksas muudatusettepanek põhimõtteliselt puudutab eelmist, kaheksandat muudatusettepanekut. Selle muudatusettepaneku on teinud õiguskomisjon. Ettepanekut toetati täielikult. See ettepanek peaks andma kindluse, et lõpliku otsuse vaenu õhutamisega seotud väärteoasjades langetab lõppfaasis ikkagi kohus, mitte üksikametnik. Õiguskomisjon tegi vastava ettepaneku ja õiguskomisjon, nagu juba sai mainitud, ettepaneku ka heaks kiitis. Sellega oli selle küsimuse menetlemine õiguskomisjonis juriidilises mõttes läbi. Küll aga leidis õiguskomisjonis aset üsna pikk diskussioon üldfilosoofiliste põhimõtete üle, mis puudutas sõnavabadust, inimõigusi ja kõikvõimalikke muid teemasid, millega on ühiskonna tähelepanu üleval hoitud selle eelnõuga seoses. Kõik õiguskomisjoni liikmed said oma seisukoha välja öelda. Tuleb tunnistada, et õiguskomisjoni neid ettepanekuid, mis täpsustasid ja laiendasid menetlust väärteokoosseisu osas, toetasid ka senised oponendid Res Publicast. Tuleb tunnistada sedagi, et me jäime siiski eri seisukohtadele väga paljudes üldfilosoofilistes põhimõtetes selle eelnõuga seoses. Kui diskussioon oli lõppenud, siis tegi õiguskomisjon menetluslikud otsused. Õiguskomisjon otsustas suunata Eesti Keskerakonna fraktsiooni, Eesti Reformierakonna fraktsiooni ja Eestimaa Rahvaliidu fraktsiooni algatatud elektroonilise side seaduse, infoühiskonna teenuse seaduse, karistusseadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku ja väärteomenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu 913 Riigikogu täiskogusse teisele lugemisele täna, 8. juunil 2006. aastal ettepanekuga eelnõu teine lugemine lõpetada. Kui eelnõu teine lugemine neljapäeval, 8. juunil 2006. aastal lõpetatakse, siis suunata eelnõu kolmandale lugemisele Riigikogu täiskogus kolmapäeval, 14. juunil 2006. aastal. Sellega oli õiguskomisjoni arutelu seaduseelnõu 913 üle lõppenud.

10:00 Esimees T. Varek

Aitäh, kolleeg Jaanus Rahumägi! Riigikogu liikmetel on küsimusi. Palun, kolleeg Ain Seppik!

10:00 A. Seppik

Aitäh, lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Minu küsimus puudutab karistusseadustiku § 151, mis minu üllatuseks moondub iga kord pärast komisjonist läbikäimist, nii et me ei jõua fraktsiooni töörühmades ega fraktsioonis üldse arutadagi. Nüüd on siis ilmunud välja, ma ei tea kust kohast, põhimõtteline muutus. Kui seniajani karistusseadustiku § 151 nähti ette muuta nii, et tegemist on ainult kuriteoga, siis nüüd lisandub siia kavalasti sanktsioon - rahatrahv kuni kolmsada trahviühikut või arest -, mis tähendab, et tegemist on jälle väärteoga, nagu ennegi oli. Kas te võite põhjendada, kust kohast sellised ettepanekud tulevad, mis muudavad oluliselt eelnõu mõtet ja sisu? Miks komisjon nii kergesti nõustus selliste oluliste muudatustega, mis tegelikult tähendab seda, et seadus on peaaegu täpselt selline nagu enne?

10:00 J. Rahumägi

Ma hakkan tagant peale. Ma ei ole päris kindel, et on täpselt sama, nagu enne oli, küll ta aga läheneb sellele vanale printsiibile. Aga nüüd sellest, mis õiguskomisjonis toimus ja miks õiguskomisjon sellisele seisukohale jõudis. Justiitsminister oma selgitavas sõnavõtus enne õiguskomisjoni menetluse algust selgitas õiguskomisjonile oma kohtumist Isamaaliidu fraktsiooni ja Res Publica fraktsiooniga. Selle kohtumise tulemus, nii nagu mulle õiguskomisjoni liikmena mulje jäi, oli see, et kompromiss, mida oleks võimalik teha, oleks see, mis potentsiaalselt võiks Riigikogu liikmete hulka, kes vastavat seadust toetavad, suurendada. Justiitsminister lisas, et seda kompromissi on ta valmis tegema või seda toetama ainult sellistel tingimustel, et mingisuguseid muid propagandistlikke skeeme ja valelikku informatsiooni ühiskonda selle seaduseelnõu kohta enam ei paisata. Mis seal ikka, parlamentaarse debati tulemus on

väga sageli see, et seaduseelnõu saab menetluse käigus teistsuguse vormi. Tuleb tunnistada, kui me vaatame selle seaduseelnõu tänast olekut ja seda, milline ta oli siis, kui ta esitati, et ta on muutunud oluliselt teistsuguseks. Ma ütleksin, et täpsemaks. Tuleb tunnistada sedagi, mida ma juba ütlesin, et ta päris samaks tagasi ei muutu, siin on teisi punkte, mis sätestavad uusi ja täpsemaid võimalusi. Aga selline see menetlus oli. Mul on Riigikogu liikmena ja demokraadina hea meel, et debatt oli üsna viljakas. Ma saan aru, et väga mitmed inimesed, kes oma ettepanekud on teinud, on tegelikult teinud väga head tööd, et saavutada hea eelnõu. Põhimõttelist vastuseisu on väga raske esile kutsuda, kuna kõik on saanud oma ettepanekud teha, väga paljusid neist on arvestatud, on tehtud kompromisse, nii nagu see asi ühes tublis ja väärikas parlamendis peakski välja nägema.

10:00 Esimees T. Varek
Aitäh! Palun, kolleeg Väino Linde!

10:00 V. Linde
Aitäh, austatud istungi juhataja! Hea ettekandja! Esmalt tahan sind tänada selle väga põhjaliku ja konkreetse ettekande eest! Aga ma arvan, et kolleegidel oleks võimalik paremini otsustada selle eelnõu edasist menetlemist, kui sa täpsustaksid, mida see viies muudatusettepanek, mille õiguskomisjon algatas, õiguspoliitiliselt tegelikult tähendab. Mis siis ikkagi muutub?

10:00 J. Rahumägi
Nagu Ain Seppik juristina tabavalt märkis, on see üks põhimõtteline muudatus selle seaduse mõtte osas. See muudatus on olnud teemaks kogu aeg. See on olnud üks debati allikas, ehk isegi selle mõnes mõttes väära ja väga sageli valeliku seisukoha algallikas, mis ütleb, et me tahame midagi kriminaliseerida ja karmistada. Praegusel juhul oli tegemist asjaoluga, mis kehtestas kriminaalvastutuse vaenu õhutamisega seonduvatel asjaoludel ja välistas muud menetlusvõimalused selles paragrahvis. Ma tuletan meelde, et algselt oli sellessamas paragrahvis seaduse mõttes kirjeldatud ka seda, kes saab menetlejaks. Ka sellest on väga palju ažiotaaži ühiskonnas olnud. Räägiti, et see peaks olema kaitsepolitsei. Praeguses seaduses seda kirjas ei ole, vaid selle otsustab ikkagi siseminister oma määrusega. Samamoodi seisneb see põhiline muudatus, mille kohta küsimus oli, selles, et praegusel juhul antakse esimese rikkumise puhul võimalus menetleda seda ka kriminaalmenetluseväliselt ehk väärteona ja muudetakse § 51 lõiget 1 selliselt, et on võimalik karistada rahatrahviga kuni kolmsada trahviühikut või arestiga. Seaduse eelmises redaktsioonis oli kirjeldatud nii, et sellisel puhul on võimalik karistada kuni kolmeaastase vabaduskaotusega. Kriminaalvastutus jääb ikkagi alles, ainult et sel juhul peab olema konkreetne tagajärg (on põhjustatud inimese surm või tekitatud tervisekahjustus või on muu raske tagajärg). Täpselt samamoodi see sanktsioon vähenes, kui enne oli vabaduskaotus viis aastat, siis uues redaktsioonis on kolm aastat vangistust maksimaalse karistusena. Juriidilise isiku puhul on esimesel juhul sätestatud 50 000 krooni, väärteona, ja teisel juhul, kuriteona, mis on kahes punktis välja toodud, on ette nähtud sama teo eest, kui selle on toime pannud juriidiline isik, rahaline karistus. Selles see põhimõtteline muudatus seisnebki, et kui enne oli tegemist käsitlusega puhtalt kriminaalõiguslikus mõttes, siis nüüd on võimalik selle seadusmuudatuse põhjal seda ka väärteona käsitleda.

10:00 Esimees T. Varek
Aitäh! Palun, kolleeg Urmas Reinsalu!

10:00 U. Reinsalu
Aitäh, austatud Riigikogu esimees! Austatud ettekandja! Ma tahan sind tänada hea ettekande eest! See oli demokraatlik ettekanne ja see oli ka (ma kasutan isegi seda sõna) huvitav ettekanne. Aga mulle jäi siiski see segaseks, sest olulised, põhimõttelised küsimused ja ebaoluline olid läbisegi. Kodukorraseaduse § 105 lõige 3 ei määra ettekandjale vastuse aega küsimusele vastates. Selle võimaluse alusel kannaksid sa äkki uuesti ette oma kõne, kus sa tooksid alul välja filosoofilised ja põhimõttelised probleemid ja siis seletusena, kuidas komisjon neid käsitles.

10:00 J. Rahumägi

Ma jätaksin selle esimese poole välja, sest minu ülesanne siin on selgitada seda, mis toimus õiguskomisjonis. Selle üle on mul ainult hea meel, et seda saab seletada, sest põhiline debatt, mis õiguskomisjonis n-ö selle filosoofilise poole pealt tekkis, oligi filosoofilist laadi. Andke mulle andeks see laiendus, mille ma praegu teen, aga ma olen märganud või kohanud ka meie ajakirjanduses täpselt sama filosoofilist debatti terrorismivastase võitluse ja eriteenistustele uute, laiemate ja avaramate võimaluste andmise üle. Ma lugesin ühte huvitavat artiklit, mis kirjeldas seda, kuidas 200 aasta jooksul on inimkond saavutanud väga palju edu inimõiguste ja demokraatia alal. Nüüd me anname neid õigusi väga sageli tagasi seetõttu, et mingisugune väike grupp terroriste terroriseerib lääne tsivilisatsiooni. Me ei peaks seda tegema. Me ei peaks nende 200 aasta jooksul saavutatud edu kuidagipidi tagasi andma, vaid peaksime jääma endale kindlaks. Siin tekibki seesama küsimus, mida ma olen ka siin saalis õiguskantslerile esitanud, et teoorias ongi see õige ja see filosoofia on päris kindlasti tugevatel jalgadel, ainult et minu küsimus on selline: kes on need inimesed, kas siin saalis või kus tahes, kes oleksid valmis ohverdama oma lapsi, oma lähedasi nendes rongides, nendes metroojaamades, nendes majades, kuhu sisse sõidetakse, selle nimel, et säilitada inimkonna poolt 200 aasta jooksul saavutatud inimõigused? Eks see ole ühiskondliku kokkuleppe küsimus. Ühiskond võib loomulikult otsustada ühtepidi, võib otsustada ka teistpidi. Fakt on, et kui ühiskondlik kokkulepe on see, et me kollektiivselt anname rohkem õigusi eriteenistustele selleks, et nad suudaksid meid paremini kaitsta, et meie elu säiliks, meie vara säiliks, siis on see ühiskondlik otsus. Ma saan aru, et tegelikult on Riigikogusse ka valitud need inimesed, kes on volitatud seda ühiskondlikku otsust langetama. Nüüd tulen tänasesse päeva tagasi. Siin toimub tegelikult see filosoofiline vaidlus täpselt samadel printsiipidel. Kui ma võin tsiteerida teie erakonnakaaslast, siis kui me võtame aluseks, et tähtis on see, et ka nende isikute, Reformierakonnast, Rahvaliidust ja Keskerakonnast, kes teie arvates solvavad ühte või teist või õhutavad vaenu, väljendusvabadust on vaja kaitsta, siis ma olen nõus, loomulikult, kaitsta on vaja. Aga mina jälle arvan, et kaitsta tuleb eelkõige neid inimesi, keda rünnatakse, mitte nende inimeste inimõigusi või sõnavabadust, kes on ise agressiivsed ja kes teisi ründavad. Enamik ühiskonnast, et mitte öelda absoluutne enamik ühiskonnast on ikkagi rahumeelsed, sõbralikud, oma perekonnale, tulevikule orienteeritud inimesed ja väiksema grupi diktaadi solvangute, kõikvõimalike muude rõveduste eest kaitsmise nimel olen mina isiklikult küll valmis natukene lõivu maksma, kui seda on tarvis. Sellepärast ma ka õiguskomisjonis tuliselt selgitasin, miks ma seda eelnõu toetan. Ma ei arva, et see seadus piirab sõnavabadust, sel lihtsal põhjusel, et enamik inimesi, kes siin saalis istuvad, ju tegelikult ei kasuta seda vabadust mitte kunagi pahatahtlikult, vaid seda teeb ikkagi väga väike osa, kes terroriseerib väga suurt osa. Siin see proportsionaalsuse mõte ei ole nagu kooskõlas.

10:00 Esimees T. Varek
Aitäh! Palun, kolleeg Jaak Allik!

10:00 J. Allik
Lugupeetud ettekandja! Minu küsimus puudutab muudatusettepanekut nr 4, mida komisjon on sisuliselt arvestada otsustanud. Nimelt, ettepaneku seletuskirjas või selgituses on lause: "Katse asetada osa kõrgeid ametiisikuid väljapoole kriitikavaba ruumi on lubamatu." Ma seda teksti, mida soovitakse välja jätta, lugedes ei leia sellist katset. Võib-olla ei oska ma lugeda ega näe, et komisjon oleks seda sisuliselt arvestanud. Kuidas te seda kommenteerite?

10:00 J. Rahumägi
Väga lihtne. Ma olen teiega nõus ja komisjon, omavahel öeldes, ka ei leidnud sellist vahetegemist, et ametnikud oleksid nagu mingis erilises staatuses selle seaduse mõttes. Seadus kehtib ikka kõigi jaoks ühtemoodi, esile toomata kuningaid, ametnikke, diplomaate või keda tahes. See neljas muudatusettepanek oma üldprintsiibis leidis käsitlemist muudatusettepanekus nr 5, kus õiguskomisjon tegelikult selle põhimõttelist laadi muudatusettepaneku aktsepteeris ehk antakse võimalus asja ka väärteona käsitleda. Tuleb tunnistada, et väga paljusid ettepanekuid, mis tehti õiguskomisjonile, tegelikult õiguslikus mõttes ei ole võimalik tõsiselt võtta. Näiteks viimastes ettepanekutes me seda ei näe, aga kui me menetlesime täpselt sama eelnõu nr 800, siis oli üks muudatusettepanek, kus paluti seda seadust aktsepteerida mitte sellel sajandil. Lõppude lõpuks on Riigikogu liikmed kõik oma käitumises, oma mõtetes ja oma väljendustes üsna vabad. Nii et me väga palju sellel teemal ja sellel probleemil ei peatunudki.

10:00 Esimees T. Varek
Aitäh! Palun, kolleeg Koit Pikaro!

10:00 K. Pikaro
Aitäh, härra esimees! Härra ettekandja! Mul on lihtne elementaarne küsimus. Ka käesoleval ajal teevad menetlejad oma menetluses olevate kriminaalasjade raames päringuid, mille eesmärk on välja selgitada ühte IP-aadressi või elektroonilise teate saatja aadressi. Nendes kahes eelnõus, nr 800 ja 913, on sisse toodud termin "üksikpäring". Mille poolest, nii regulatsiooninormide kui ka tehnilise teostuse poolest, erinevad praegu tehtavad päringud ühe IP-aadressi kindlakstegemiseks ja nn üksikpäringud?

10:00 J. Rahumägi
Aga selle seaduse üks mõte oligi see, et muuta käitumisvõimalused laiemaks. Üks asi on kriminaalmenetlus ja kõik sellega seonduv. Aga teine küsimus on lihtne, inimlähedane ja elementaarne, nagu te ise ütlesite. Kui näiteks (see on täiesti teoreetiline näide) teie abikaasat või lähedasi solvatakse virtuaalses maailmas, mingisuguses Interneti-portaalis, siis iga kord ei pea riik sellesse sekkuma, vaid sellel inimesel, kes tunneb ennast solvatuna, peab olema võimalus ennast põhiseaduse järgi kohtus kaitsta ka sellise käitumise vastu. Kui selline avaldus tehakse, siis peab kohtul olema võimalus neid päringuid sideoperaatoritele teha ja vastuseid saada. Me ei räägi mitte tervest kõneeristusest ühe kuu või nädala või mingi ajaühiku jooksul, vaid väga konkreetsetest üksikpäringutest, mis tegelikult ei anna kogupilti inimese harjumustest, muudest kontaktidest ega muust informatsioonist. Selle seaduseelnõuga antakse inimestele suuremad võimalused ennast kaitsta Eesti kohtusüsteemis.

10:00 Esimees T. Varek
Aitäh! Kolleeg Urmas Reinsalu, palun, kas protseduuriline küsimus?

10:00 U. Reinsalu
Aitäh, austatud istungi juhataja! Austatud ettekandja! Tahtsin öelda aitäh vastuse eest mulle!

10:00 Esimees T. Varek
Aitäh! Kuna tänase, neljapäevase istungi aeg on läbi, on meie tänane istung lõppenud ja me jätkame küsimustele vastamist järgmisel nädalal. Head päeva jätku teile, kolleegid! Istung on lõppenud. Istungi lõpp kell 13.01.